

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 4'2015

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних наук

Постанова президії ВАК України від 06 жовтня 2010 р. № 1-05/6. Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 4384 від 18 липня 2000 р.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Академією муніципального управління та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол №8 від 31 березня 2015 року) та Вченою Радою Академії Муніципального Управління (Протокол №12 від 27 березня 2015 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції. Відповідальність

за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 31.03.2015

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт
видавничої
справи

© "Аналітик", 2015

© "Економіка. Фінанси. Право", 2015

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Дацій Олександр Іванович, д.е.н., професор, директор Науково-навчального інституту регіонального управління та місцевого самоврядування, завідувач кафедри економіки підприємства Академії муніципального управління, Заслужений працівник освіти України

Заступник керівника редакційної колегії з економічних наук:

Невелєв Олександр Мішійлович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Академії муніципального управління

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри державних та місцевих фінансів Академії муніципального управління

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., доцент

Маницевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства

Присяжнюк Володимир Костянтинович, д.т.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, учений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Академії муніципального управління, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужжа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Конonenко Леонід Минович, к.ю.н., професор, професор кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, перший заступник Керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор, доцент кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Академії муніципального управління

Випусковий редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

ЗМІСТ

ЕКОНОМІКА

О.В. МОРОЗ, В.М. СЕМЦОВ, Н.Ф. МАНДЗЮК. Методологічна ідентифікація потенціалу теорії інституціоналізму	4
М.В. ЛЕЙФУРА. Інноваційно-інвестиційний розвиток підприємництва в умовах тінізації економіки	10
О.М. ПАРУБЕЦЬ. Система оцінки надійності мережевих структур на транспорті	15
С.А.ТКАЧЕНКО. Функція аналітичної обробки техніко-економічної інформації виконання плану за кількістю заходів із підвищення якісних характеристик та технічних параметрів готової продукції-виробів і величиною витрат на їх впровадження	19

ФІНАНСИ

В.С. АНДРІЄЦЬ. Економічна сутність фінансового планування	22
О.А. ПЕТРИК, І.О. МАРИНІЧ. Аудит оцінки вартості основних засобів	24

ПРАВО

Л.Г. ЧИСТОКЛЕТОВ. Концептуальні засади застосування комплексного підходу в юридичних дослідженнях	27
--	----

ЗАРУБІЖНИЙ ПОГЛЯД

Ukrainian economic crisis: ways to overcome. International opinion	31
--	----

КОМЕНТАРІ

Росія після Путіна	32
--------------------------	----

МОРОЗ

Олег Васильович
ovmorozz@ukr.net

доктор економічних наук

СЕМЦОВ

Володимир Михайлович
vova_sem@rambler.ru

кандидат економічних наук

МАНДЗЮК

Наталія Федорівна

здобувач

УДК 330.837

МЕТОДОЛОГІЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПОТЕНЦІАЛУ ТЕОРІЇ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

METHODOLOGICAL IDENTIFICATION OF POTENTIAL THEORY OF INSTITUTIONALISM

В статті розглянуто основні проблемні питання сучасної інституціональної теорії методологічного рівня. Звернено увагу на низькій прикладній цінності даної теорії, що пояснюється, в числі інших причин, неадекватним тлумаченням ключових, базових понять, насамперед таких як «інститут» і «інституція». Обґрунтовано принципову відсутність різниці між цими термінами. Окремо розглянуто питання невірної тлумачення поняття «інститут», які отримали надзвичайно широкого поширення у сучасній літературі. Запропоновано повернутися до визначального історично розуміння інституту як традицій, норм, звичаїв, що сформувалися у суспільстві впродовж тривалого періоду. При цьому зроблено головний акцент на прикладній реалізації теорії інституціоналізму, перш за все в обґрунтуванні моделей ринкового реформування в країнах із транзитивною економікою.

В статье рассмотрены основные проблемные вопросы современной институциональной теории методологического уровня. Обращено внимание на низкой прикладной ценности данной теории, что объясняется, в числе других причин, неадекватным толкованием ключевых, базовых понятий, прежде всего таких как «институт» и «организация». Обосновано принципиальное отсутствие разницы между этими терминами. Отдельно рассмотрен вопрос неверного толкования понятия «институт», которые получили чрезвычайно широкое распространение в современной литературе. Предложено вернуться к определяющему исторически пониманию института как традиций, норм, обычаев, сформировавшихся в обществе на протяжении длительного периода. При этом сделан главный акцент на прикладной реализации теории институционализма, прежде всего в обосновании моделей рыночного реформирования в странах с транзитивной экономикой.

The article describes the major issues of modern institutional theory methodological level. Attention is drawn to the low values of the applied theory that explains, among other reasons, inadequate interpretation of key, basic concepts, especially such as "institution" and "organization". Justified in principle no difference between these terms. Separately considered misinterpretation of the concept "institution", which received extremely widespread in contemporary literature. Asked to return to the institution and the historical understanding of how traditions, norms, customs, formed in the community over a long period. In this case, the main emphasis is made on the implementation of the application of the theory of institutionalism, especially in the validation of the model of market reform in countries with transitive economy.

Ключові слова: економічні науки, інститут, інституція, інституціональна теорія, практична цінність теорії

Ключевые слова: экономические науки, институт, институция, институциональная теория, практическая ценность теории

Keywords: economic science, institute, institution, institutional theory, the practical value of theory

ВСТУП

В останні роки у наукових публікаціях все частіше почали посилюватися – наприклад [1] - акценти стосовно того, що економічна теорія має все менше можливостей пояснити реалії життя. Це водночас ставить під сумнів адекватність як традиційних теорій, так і поширених схем змістовного розташування цих теорій, наприклад в рамках історії

економічних вчень як окремого напряму наукових досліджень. Останній, як відомо, із 70-х рр. XX ст. претендує на досить чітке визначення місця і змісту таких теорій, при чому таке визначення носить в цілому універсальний характер у світовій науці, прикладом чого можуть бути роботи [2-3].

Погоджуємося із тим, що пояснити останні зміни у світовій економіці за допомогою апарату тієї чи

іншої теорії не просто. Але для цього є, очевидно, об'єктивні причини, а завдання економічної науки саме і полягає у корегуванні традиційних теоретичних постулатів. В даному разі дотримуємося позиції В.Леніна, означеної у роботі «Матеріалізм та емпіроокритицизм» [4], про те, що – перефразовуючи – реальність є безмежною, але її принципово можливо вивчити. В даній статті хотіли б зосередити увагу на тій негативній ролі у де систематизації наукових економічних уявлень, яка належить тим формам інтелектуального комплексу, що частіше всього називається «теорією інституціоналізму».

Історичний ракурс питання може бути представлений у наступному: дана теорія датується більшість підручників [2-3] із 1899 р. після появи у світ робіт Т.Веблена [5]. Основу нової теорії склала теза про визначальну роль інститутів/інституцій у сутності та регулюванні економічних відносин. У найзагальнішому описі інститути – це норми, традиції, звички, які склалися у суспільстві впродовж тривалого періоду. У 20-30-х рр. ХХ ст. на основі робіт зазначеного автора, а також У. Мітчела та Дж. Коммонса [2-3, 6] формується етап т.з. «американської» школи інституціоналізму. Після II світової війни сукупність даних поглядів було трансформовано у етап «неоінституціоналізму», який представлено великою кількістю різних, на нашу думку, теорій. На даний час в економічній теорії має місце т.з. етап «постінституціоналізму», який представляє собою знову ж таки симбіоз великої низки достатньо різних теоретичних концепцій.

Загалом теорія інституціоналізму традиційно позиціонується як окрема, альтернативна економічна теорія; водночас ця теорія широко розглядається у соціології, політології, філософії. Її альтернативність афішована визнанням детермінантної ролі інститутів/інституцій, вплив та роль яких і визначає характер економічних відносин на відміну від політекономічних чи неокласичних уявлень. На даний час (і так було і раніше) теорія інституціоналізму розвивається – умовно кажучи – паралельно – до інших течій і теорій. Серед таких інших теорій головною є узагальнена теорія капіталістичного суспільства, яка і визначає сутність класичної політекономії, неокласики, неолібералізму, інших доктрин державного регулювання та ін. Звідси дискусія про адекватність детермінантних в історії економічної науки теорій найчастіше зводиться до альтернативності ринкових та інституціональних їхніх інтерпретацій. У чому ж суть проблеми як ми її бачимо?

Загальна постановка питання полягає у тому, що інституціональна (в літературі використовують також термін «інституційна») теорія протиставляється як така, яка дійсно може пояснити вади існуючого суспільства – тобто капіталістичної системи, домінуючої сьогодні у світі, і, відповідно, цього не можуть пояснити ринкові теорії класики і неокласики. Може пояснити тому, що має своєрідну методологію – тобто логіку пізнання, яка, як вже згадувалося, відштовхується від першопричинної ролі інститутів. Проблема є полягає у тому, що, на нашу думку, історично дана теорія, маючи широкий, як

вважаємо, спектр пояснювального комплексу, мала і продовжує мати невиправдано низький рекомендаційний потенціал. Більше того, цього вона не може зробити (у такому вигляді який має на даний час) в силу відсутності необхідних елементів теорії як такої. Однак, на фоні відсутності результативності, ця теорія набуває шаленої популярності останнім часом переважно у псевдонауковій формі. А це вже реально шкодить.

МЕТА РОБОТИ

Визначити базові поняття інституціоналізму та дослідити основні проблеми трансформації інституційної теорії у вітчизняній економіці.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною та методологічною основою статті стали теорії інституціоналізму та інституційних змін, праці вітчизняних і зарубіжних наукових шкіл. Під час написання статті використовувалися такі основні методи: ретроспективного аналізу та синтезу, індукції та дедукції, наукової абстракції та ін.

РЕЗУЛЬТАТИ

У сучасній економічній літературі важко знайти більш популярне питання аніж інституціоналізм. Окрім згаданих вище, до найбільш відомих, хрестоматійних вже сьогодні наукових праць із інституціоналізму найчастіше відносять роботи Д. Норта, Р.Коуза, Дж.Бьюкенена, О. Вільямсона та ін. Загалом в Україні зокрема активно захищаються дисертації із цього напрямку – наприклад О.О.Прутською, О.Г.Шпикуляком, В.А. Мамчуром, М.В. Дубініною, Т.В. Усюк та ін. Проблемні питання інституціональної теорії активно вивчаються цілим рядом інших вітчизняних дослідників. Дуже ґрунтовною виглядає школа російських інституціоналістів, представлена роботами Г. Клейнера, О.Ауза-на, В. Тамбовцева, О. Шастітка, О. Інша-кова та ін. Цей перелік є далеко неповним.

Тематика робіт є доволі різною. Частина цих робіт дійсно вражає глибоким змістом, але може бути зведеною до наступного: 1) вади теорії капіталістичного розвитку (в даному разі ми її узагальнюємо як єдине ціле) полягають у тому, що така не бере до уваги роль інститутів; 2) проблеми неефективного (чи недостатньо ефективного) процесу побудови ринкових відносин у країнах третього світу викликана саме ігноруванням ролі місцевих інститутів; 3) у деяких випадках – наприклад російських вчених – робиться спроба виправдати альтернативний до «західного» шлях розвитку в силу наявності якихось національних інституційних відмінностей. За всієї цікавості підходів і аргументів все ж таки вважаємо даний напрям розвитку наукової думки – у тому вигляді який він має - скоріше хибним. В даній статті ми хотіли зосередитися на окремих, найбільш, як вважаємо, яскравих моментах означеного, а саме: 1) питання наявності практичної цінності теорії; 2) визначенні базових понять; 3) дійсного тлумачення змісту категорії «інститут».

Щодо наявності практичної цінності. Історія економічних вчень свідчить про низьку практичну цінність теорії інституціоналізму. Якщо ідеї А.Сміта

– як би до них не ставилися – було реалізовано у ринкову теорію та реальне і саме ефективне в історії цивілізації суспільство, побудоване на ринкових відносинах, то теорія інституціоналізму подібних прикладів не має. Так, її фундатор – Т. Веблен – пропонував сценарій технократичної революції, за яким влада у світі перейде до інженерів – реалістичність цього на початку ХХ ст. сприймалася приблизно аналогічно як і зараз. За прогнозами Національного бюро прогнозування – т.з. «Гарвардського барометру», очолюваного У. Мітчеллом, у 1929 р. США і весь світ очікувало економічне зростання, проте через 3 місяці наступила Велика депресія. Теорії «народного капіталізму», за якими капіталізм другої половини ХХ ст. вважався таким, що побудований на володінні переважаючої частки активів середнім класом, так і не отримали належного статистичного підтвердження.

З іншого боку, на наше переконання, практична реалізація ідей робіт Д.Норта, О.Вільямса та переважної більшості інших зарубіжних інституціоналістів завжди залишалася проблемною. Модель інституційних змін в інтерпретації Д. Норта навряд чи взагалі може бути реалізованою взагалі. Щодо здобутків російської школи інституціоналізму, то - за всієї уваги на дуже цікавих ідеях – складається враження, що головною метою цих робіт є обґрунтування об'єктивності специфічного розвитку Росії, що є скоріше політичними акцентами. Більше того, як свідчить аналіз літератури, всі фактори, що не вписуються у неокласику, автоматично відносяться до інституціоналізму, навіть якщо це не має достатньої аргументації.

Якщо розглядати вітчизняний досвід, то хотіли б загострити увагу на відсутності серйозного наукового вкладу у вирішення самої актуальної проблеми України – підвищення ефективності ринкового реформування як у загальному, так і галузевих аспектах. Це особливо важливим тому, що негативний досвід реформ можна пояснити перш за все впливом інституційних факторів – із даним твердженням, що широко представлено у роботах [7] – ми згодні. Натомість стверджуємо, що дійсного наукового обґрунтування реформ, яке б враховувало інституційні фактори, на пострадянському просторі і досі не створено. Складається враження, що більшість існуючих розробок носить кон'юнктурний характер. Наприклад, окремими авторами до інституцій віднесено «установчі документи підприємств», «інструкції органів самоврядування» [8, с.9], або ж «зелений туризм» та сертифікаційне управління якістю [9, с.11], іншими оцінено зміни інститутів ринкової інфраструктури за кількістю елеваторів і овочесховищ [10, с. 10] чи кількість законодавчих та нормативних документів [9, с. 17]. На нашу думку, таке вільне тлумачення терміну «інститут» та всього що із ним пов'язано призводить щонайменше до підміни понять.

Є виключення із цього правила. Так, на наше глибоке переконання, роботою інституційного змісту, в якій беззаперечно представлено реалістичні пропозиції по вдосконаленню економічного середовища, були і залишаються роботи Ернардо де

Сото [11]. Важливим оцінюємо вклад у загальну теорію фірми та моделювання її поведінки на ринку теорію Р.Коуза [12]. В свою чергу, вважаємо, що дослідження Дж.Коммонса, які значною мірою визначили принципи американського законодавства, слід віднести насамперед до напряму правових наукових пошуків, а не інституціональних.

Таким чином, доведення цінності інституціональної теорії потребує наукового підтвердження саме у руслі підтвердження її практичної цінності, для чого необхідні відповідні дослідження. При цьому предмет і об'єкт ринкових реформ в Україні є чи не найкращою сферою втілення зазначеної теорії.

Щодо визначення базових понять. Найбільш проблемним виглядає питання тлумачення категорій «інститут» та «інституція», про що активно свідчить періодика [13-20]. Вражає величезна кількість праць із даного питання, в яких наводиться по формі різні тлумачення інститутів і інституцій: як приклад – [13, 15, 18, 20]. В численних працях доводиться різний зміст даних понять, при чому у різній варіації, тоді як у деяких роботах має місце також твердження про їхню синонімічність. У ряді робіт [13, 20] акцентовано увагу на історичних помилках у вигляді невірного перекладу робіт Т. Веблена на українську та російську мови, які визначили підміну понять та їхнє поширення у подальшому: так, за оцінками [16], у західній літературі як правило поширеним є термін «інституції», тоді як у російських – «інститут», а в українських – спостерігається поєднання обох. Акцентовано також увагу на неточних перекладах термінів загалом.

Так, М. Кармазіною та ін. наголошено [13], що термін «інституція» історично сформувався як синонім підручника, бо саме так називався такий у Давньому Римі. Звідси інституція і інститут є різними поняттями. Аналогічною точки зору дотримуються такі автори як Н. Фоміцька [17], І. Ажаман [19], Т. Коць [14], О. Іншаков та Д. Фролов [16, 18], а також цілий ряд інших. Натомість М. Дубініною інституції як окрема категорія не виділяються [9]. У свою чергу, О. Мазур [20] та ряд інших авторів вважають це синонімами.

Може виникати питання наскільки важливим є уточнення наявності різниці між згаданими термінами. Згодні із О. Іншаковим [18] щодо того, що у науці не може бути синонімів, а також щодо того, що для інституціональної теорії головною проблемою є відсутність уніфікованої системи категорій – насамперед стосовно термінів «інститут» і «інституція». Так, якщо у літературі існують терміни «інститути» та «інституції», то вони повинні мати різне значення. Слід підкреслити, що всі описи даних понять зводяться до представлення змістовного зв'язку між ними. Наприклад, коли під інституціями розуміються традиції, звички і т.д., а під інститутами – суб'єкти-носії економічних відносин – фірми, домогосподарства, банки, корпорації і т.д. [18-19], або ж інші, як правило протилежні схеми змістовного підпорядкування [15].

У свою чергу, вважаємо, що питання ієрархії інститутів, яке ми особисто вважаємо логічним, повинно вирішуватися в межах самого терміну

«інститут» без залучення додаткових на зразок «інституцій». Так, дослідження мережі Інтернету та доступних словників дозволило зробити таке твердження: і у російському, і у українському мовному інформаційному просторі терміни «інститут» (*institutum*) і «інституція» (*institutio*) переводяться із латинської дуже широко – більш ніж 20 варіантами. Окремі з них явно не входять до економічних питань, наприклад термін «імідж». Однак, в обох випадках переклади містять такий однаковий набір тлумачень як «певний порядок, устрій, звичай, принцип, образ життя чи дії, звичаєве право та ін.». Ця інформація не надає жодних підстав виокремити ці терміни як різні. Єдиний по своєму важливий момент щодо інституцій – це наявність такого змісту як «вчення, настанова». Звідси інституція може тлумачитися як набір інститутів, який приводяться як настанова у навчальному процесі для будь-якої аудиторії – юристів, філософських шкіл тощо. Тому вважаємо, що переклади цих термінів, на які посилаються або наводять деякі автори, наприклад [17], є щонайменше неточними.

Досить поширеним при уточненні якихось термінів звертається до словників та енциклопедій. Проте у даному випадку це особливого сенсу не має. Так, у словнику "Російської мови" Ожегова С.І. терміну «інституція» не наводиться взагалі, а «інститут» тлумачиться як «... сукупність норм права у будь-якій області суспільних відносин» (*кін. цит.*) [21, с. 244]. В українськомовному Словнику іншомовних слів [22, с. 285], навпаки, наводиться термін «інституція» як назва елементарного підручника римського цивільного права, а «інститут» - абсолютно ідентично до вищенаведеного визначення у редакції С. Ожегова; до цього слід додати, що на цій же сторінці наводиться визначення «інституціоналізму» як «... вульгарні течії в американській політичній економії ХХ ст.» (*кін. цит.*) [22, с. 285]. У російськомовному виданні Словника іншомовних слів «інституції» також розуміються як елементарні підручники права, а «інститут» як певна організація суспільної діяльності і соціальних відносин, яка охоплює в себе норми життя суспільства [23, с. 200]. Як бачимо, орієнтація на такі джерела не тільки не вирішує суть питання, а ускладнює його.

Вище викладене означає, на нашу думку, наступне: ніякого змістовного відмінностей між термінами «інститут» і «інституція» не існувало і не існує. У першому так би мовити – давньоримському – варіанті «інституція», очевидно, було застосовано як сукупність інститутів, зведених в окремому навчальному посібнику. При цьому «термін «підручник» не має нічого спільного із «інституцією» так само, як назва «Вища математика» не є синонімічною до терміну «підручник», який саме так названо. Наголошуємо також на тому, що ми не знайшли перекладу на латинь слова «підручник» взагалі, і у даному разі допомога відповідних фахівців була б явно не зайвою. Можливо, «інституція» на латині означала у давні часи лише форму множини, тобто сукупності інститутів.

Лінгвістичного вирішення вимагає наявність термінів «інституціональний» та «інституційний». На нашу думку, це є одним і тим же. Для лаконічності і сенс використовувати термін «інституційна».

Якщо ж ми повернемося до питання тлумачення термінів зарубіжними дослідниками, то ситуація є, як вважаємо, аналогічною: наявною є неточність перекладу та невірне тлумачення. Згодні із О.Іншаковим та ін. авторами щодо невірного тлумачення даних термінів у роботах, зокрема, того самого Т. Веблена та Д. Норта [24], детальний аналіз чого представлено у роботах [13, 18]. Наявність у останнього звання лауреата Нобелівської премії із економіки не надає права на інше тлумачення давньоримського терміну.

Окремим питання у руслі дискусії є співвідношення термінів «інститут» і «організація». На нашу думку, будь-яке тлумачення інститутів як організаційних структур є невірним. Інститути дійсно бувають формальними і неформальними. При цьому реалізація будь-яких інститутів у вигляді певних організаційних форм (держави, сім'ї, мафіозних структур і т.ін.) є процесом формалізації інститутів. Будь-яке відхилення від цієї схеми призводить знову ж таки до підміни понять та змістовного «глухого кута» у дослідженні дійсної ролі інститутів в економіці та будь-де загалом.

Щодо дійсного тлумачення змісту категорії «інститут». О.Катигрובה стверджує [15], що основною причиною великої кількості поглядів на тлумачення інституцій є складність та багатогранність даної категорії, а також існування різних методологій до її визначення. Така ситуація є неприйнятною. Базовий термін повинен мати чітко визане тлумачення, а методологія – логіка пізнання – може мати варіації з огляду, наприклад, опису ролі інституту (його економічної ціни) в економічній системі, якщо це є предметом економічної науки. Застосування різної логіки пізнання до тлумачення базового терміну є виправданим лише у тому разі, коли результатом стане нова дефініція, яка навіть лінгвістично буде іншою. Іншими словами, якщо термін «інститут», на думку окремих авторів, не може пояснити якісь економічні дисфункції, то у цьому разі повинен бути «відкритим» новий базовий термін.

Перш за все звертаємо увагу на наявності величезної кількості визначень «інститут», детальне аналізування чого наведено у роботах [13, 15, 18, 20]. Сам факт наявності такої великої кількості варіацій вже насторожує. Їхнє аналізування, вважаємо, є просто недоцільним з огляду на те, що у своїй переважній більшості вони лише спотворюють першоосновну визначення терміну «інститут». В даному разі наголошуємо на незамінності у науці принципу «першого визначення», що у теорії інституціоналізму, як виявилось, є більш ніж актуальним. Так, якщо у Давньому Римі під інститутом розуміли, як вже згадувалося, «певний порядок, устрій, звичай, принцип, образ життя чи дії, звичаєве право та ін.», то нічого іншого у ХХІ ст. розумітися просто не може. Звідси тлумачення інституту означає саме це у будь-які часи. Якщо є

щось інше, повторюємо, воно повинно називатися по іншому.

Наголошуємо, що таке «спрощення» змісту терміну «інститут» водночас різко зменшує кількість проблемних питань стосовно можливості прикладного втілення самої теорії інституціоналізму. Відповідно, на нашу думку, значна частина проблемних питань щодо різних тлумачень інститутів вирішуються за рахунок їхніх типологій та ранжування під єдиним терміном «інститут». Вдале вирішення цього наведено у працях Клейнера [25], який окремо поняття «протоінститути»/«архетипові протоінститути» та інститути, а також О. Вільямсона [26], який виділяв 4 рівня інститутів («прабатьківські», інститути реалізації власності, інститути управління, інституції на рівні маржинальної оптимізації при вирішенні конкретних проблем тощо). Подальші дослідження у цьому напрямку представляються актуальними.

Так само неприйнятним є застосування присудку «соціальний» чи «економічний» стосовно інституту, що дуже часто має місце у літературі. Ці визначення є просто зайвими, бо інститут априорі є соціальним та економічним водночас. Для пояснення зазначеного вважаємо за доцільне навести такі аргументи. Так, економічний аспект соціальної діяльності, а також економічні характеристики соціальної системи передбачає насамперед і в основному акцентуацію уваги на таких 2 моментах: 1) використання обмежених ресурсів; 2) розподіл (у т.ч. привласнення) обмежених благ. Тобто, з одного боку слід пояснити схему використання ресурсів, з чого може бути створено багатство цивілізації, а з іншого – його розподілу. Відповідно економіка розглядається як наука із використання та розподілу обмежених ресурсів, благ, де і ті, і інші мають економічну цінність. Дане визначення є хрестоматійним, наприклад [27-29] і навряд чи потребує окремого доведення.

При цьому перш за все хотіли б підкреслити, що і у виробництві благ. І у їхньому розподілі соціальний аспект фактично є невід'ємним від економічного і навпаки. Це уточнення представляється важливим з огляду на викладення у перебігу дискусії щодо сутності та ролі інститутів з огляду саме на соціальні та економічні характеристики як щось окреме чи навіть альтернативне. В обох випадках визначення терміну «економіка» - наприклад, за У. Девонсом чи А.Маршалом [28-29] - ключовою є ознака обмеженості ресурсів і благ, а призначення цього напрямку дослідництва покликана забезпечити максимізацію багатства певної асоціації індивідуумів з врахуванням умов, в яких ця асоціація знаходиться; враховано при цьому і психологічний фактор, який традиційно відноситься до інституціональних. Відповідно всі фактори, всі закономірності чи передумови, які можуть пояснити сутність процесів використання та розподілу обмежених цінностей, є априорі економічними. Це уточнення також є важливим з огляду на перенесення у публікаціях висловлень про «економічні» та «неекономічні» фактори в інституціональній теорії як щось різне чи навіть альтернативне. Пояснення нашої позиції щодо

цього може бути зведеним до вищевикладених аргументів.

ВИСНОВКИ

Тривіальність викладених вище тез є схоластичною лише на перший погляд. Визначення базових понять по суті визначає ідентичність та оригінальність теорії, її потенціал щодо сприяння визначення змісту наявних проблем та формулювання пропозицій щодо можливих змін. Особисто вважаємо, що теорія інституціоналізму має величезний потенціал саме як унікальна за своїм методологічним змістом теорія, у т.ч. із доведенням практичної цінності. Проте дана теорія потребує певного переосмислення, іншими словами - очищення від зайвого. Так, як це не парадоксально з огляду на величезну кількість визначень, слід повернутися до об'єкту і предмету дослідження в рамках зазначеної теорії, уточнити базовий понятійний апарат, а також розв'язати нарешті питання адекватного оцінювання економічної ролі/ціни інституційних факторів. У зв'язку із вище зазначеним першочерговим завданням відповідної наукової школи є розроблення відповідних рекомендацій, які бути б визнані суспільством як корисні. Таким чином, дана теорія потребує насамперед відходу від теоретичних дискусій до конкретних розробок, здатних мати економічний, а звідси і соціальний ефект.

Список використаних джерел

1. Унковська Т. Макроекономічне моделювання: сучасні виклики і перспективи розвитку / Т. Унковська // Макроекономіка. - №2. - 2013. - 43-60.
2. Історія економічних вчень: підручник / Л.Я. Корнійчук, Н.О. Татаренко. А.М. Поручник та ін.; за ред. Л.Я. Корнійчук. - К.: КНЕУ. - 2001. - 564 с.
3. Ядгаров Я. С. История экономических учений / Я.С. Ядгаров. - М.: ИНФРА-М, 1998. - 230 с.
4. Ленин В.И. Материализм и эмпириокритицизм. Полное собрание сочинений / В. И. Ленин. - 5 изд., т.18. - М.: Издательство политической литературы, 1984. - С.332-380.
5. Веблен Т. Теория праздного класса / Т. Веблен. - М.: Прогресс, 1984. - 367 с.
6. Commons J. R. Economics of Collective Action / J.R. Commons. - New York: Macmillan, 1950. - 420 p.
7. Мороз О.О. Институциональна система аграрної економіки України. / О.О. Мороз. - Вінниця: УНІВЕРСУМ - Вінниця, 2006. - 438 с.
8. Усюк Т.В. Институційні засади розвитку сільського підприємництва: автореф. дис... к-та екон. наук: 08.00.03 / Т.В.Усюк; Житомир. агрокол. у-т. - Житомир, 2014 - 21 с.
9. Дубініна М.В. Управління інституційно-структурною трансформацією аграрного сектору економіки України: автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.03 / М.В. Дубініна; Микол. нац. агр. у-т. - Миколаїв, 2013. - 41 с.
10. Мамчур В.А. Формування і розвиток інституцій аграрного ринку: автореф. дис... к-та екон. наук: 08.00.03 / В.А. Мамчур; ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААНУ. - Київ, 2014 - 21 с.

11. Сото Э. Загадка капитала. /Эрнардо де Сото; пер. с англ. - М. ЗАО «Олимпик-Бизнес», 2004. - 272 с.
12. Coase R. The Nature of Firm // *Economica*. - 1937. - № 4. - P. 386-405.
13. Кармазіна М. "Інститут" та "інституція": проблема розрізнення понять [Електронний ресурс] / М. Кармазіна, О. Шурбована // Український центр політичного менеджменту - Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=59&c=1308>
14. Коць Т.А. Інститут – інституція [Електронний ресурс] / Т.А. Коць // Інформаційно-довідкова система Інституту української мови НАН України – Режим доступу: <http://kulturamovny.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine60-33.pdf>
15. Катигрובה О.В. Сутнісна характеристика понять "інститут" та "інституція" в теорії інновацій [Електронний ресурс] / О.В. Катигрובה // Sworld – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/economy-311/economic-theory-and-history-311/7510-description-of-understanding-sutnsna>.
16. Іншаков О.В. Інституція – ключ до розуміння економічних інститутів / О. В. Іншаков, Д. П. Фролов // *Економічна теорія*. – 2011. – № 1. – С. 52–62.
17. Фоміцька Н.В. Підходи до розкриття змісту поняття "інституціональні засади" / Н. В. Фоміцька // *Теорія та практика державного управління*. - 2011. - Вип. 4. - С. 99-104.
18. Иншаков О.В. Экономические институты и институции: к вопросу о типологии и классификации. // *Социологические исследования*. – 2003. – №9. – С. 44-51.
19. Ажаман І.А. Інституційний підхід у дослідженні розвитку промислового і цивільного будівництва в сільській місцевості / І.А. Ажаман // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. - Вип. 5, Частина Серія: Економічні науки. – 2014. - С.134-136.
20. Мазур О.Є. Систематизація підходів до визначення категорії «інститут» / О.Є. Мазур // *Економіка розвитку*. – 2014. - №1 (69). – С.41-45.
21. Ожегов С.И. Словарь русского языка [Текст]: 53000 слов / С.И. Ожегов. - 8-е изд., стереотипное. - М.: Советская энциклопедия, 1970. – 900 с.
22. Словник іншомовних слів / [за ред. О.С. Мельничука]. – К.: Головна редакція української радянської енциклопедії, 1977. – 776 с.
23. Словарь иностранных слов [Текст]. - 7-е изд., перераб. - М.: Русский язык, 1979. - 624 с.
24. Норт Д. Інституції, інституційні зміна та функціонування економіки / Даглас Норт // Пер. з англ. І.Дзюб. – К.: Основи, 2000. – 198 с.
25. Клейнер Г. Б. Эволюция институциональных систем / Г. Б.Клейнер; ЦЭМИ РАН. – М.: Наука, 2004. – 240 с.
26. Вільямсон О. Економічні інституції капіталізму: фірми, маркетинг, укладання контрактів / О.Е. Вільямсон. – К.: АртЕк, 2001. – 472 с.
27. Самуэльсон П. Экономика / Пол Самуэльсон, Вильям Нордхаус. – М.: Вильямс, 2008. – 1360 с.
28. Джевонс, У. С. Краткое сообщение об общей математической теории политической экономии / У. С. Джевонс // *Вехи экономической мысли. Теория потребительского поведения и спроса* / под. ред. В.М. Гальперина. – СПб.: Экономическая школа, 1993. – С. 70-77.
29. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл. - В 3-х т. - М.: Прогресс-Универс, 1993. – 1076 с.

ЛЕЙФУРА

Микола Валентинович
leifuramv@gmail.com

аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, економічний факультет, кафедра підприємства.

УДК 330.101

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

INNOVATION AND INVESTMENT DEVELOPMENT OF ENTERPRISES UNDER THE SHADOW ECONOMY INFLUENCE

У статті розглянуто особливості інноваційно-інвестиційного розвитку українських суб'єктів підприємництва, охарактеризовано основні проблеми їх мотивації щодо здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності в умовах тінізації економіки.

В статье рассмотрены особенности инновационно-инвестиционного развития украинских субъектов предпринимательства и раскрыты основные проблемы их мотивации по осуществлению инновационно-инвестиционной деятельности в условиях тенезации экономики.

The features of innovation and investment development of Ukrainian entities and the main problems of business entities motivation for innovation implementation under the influence of shadow economy are considered in the article.

Ключові слова: інновації, інноваційно-інвестиційний розвиток, тіньова економіка

Ключевые слова: инновации, инновационно-инвестиционное развитие, теневая экономика

Keywords: innovation, innovation and investment development, the shadow economy

ВСТУП

Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується переходом на інноваційний шлях розвитку. Провідні країни світу за рівнем інноваційної діяльності - це розвинені країни світу, які пройшли стадії розвитку від аграрної, індустріальної до постіндустріальної економіки і сьогодні забезпечують подальший розвиток завдяки впровадженню нововведень у процесі господарювання, формуючи нові ринки, розробляючи нові товари і послуги, вдосконалюючи всі сфери організації господарського процесу. Основним фактором економічного зростання сьогодні виступають інвестиції в інноваційний процес, які забезпечують структурну перебудову економіки і підвищення її технологічного рівня.

Діяльність підприємств в сучасних економічних умовах ускладнена не тільки сповільненим розвитком економіки у наслідок панування кризових явищ, але й високим рівнем її тінізації, саме тому вітчизняним підприємствам дуже складно підтримувати та посилювати свої конкурентні позиції, а тим більше активно впроваджувати інновації та залучати інвестиції. У таких умовах проблема якісної перебудови господарської діяльності, переорієнтації розвитку підприємництва на інноваційну складову суттєво ускладнюється, що вимагає детального аналізу специфіки функціонування суб'єктів господарювання, виявлення основних проблем на шляху інноваційно-інноваційному зростанню і пошуку методів сприяння і стимулювання такої діяльності.

Теоретичні та практичні аспекти дослідження тіньового сектору економіки та пошуків методик для детінізації відображені у працях світових вчених, таких як: Д. Блейдс, Г. Гроссман, К. Керол, Д. Кассел, Т. Корягіна, Л. Косалс, Ю. Латов, К. Маккаффі, Б. Свенсон, К. Харт, Е. де Сото, Д. Енсте, Ф. Шнайдер та інші. Серед вітчизняних дослідників, основоположників розробки даної проблематики, необхідно виокремити роботи таких вчених, як: І. Мазур, З. Варналія, А. Стельмаш, О. Турчинова, О. Цветнова, В. Мамутова, А. Базилюк, А. Гальчинського, О. Глущенко, В. Гончарову, С. Мандибуру, В. Поповича, Т. Приходька, М. Флейчук та інші.

Проблематиці інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств присвячено багато робіт вітчизняних і зарубіжних фахівців, серед яких варто виділити роботи Савчука О., Гейця В., Гринько Т., Чумаченка М., Хобти В., Друкера П., Дуки А., Лисенка Ю., Дегтярьової Ю., Павленка А., Пилипенко К., Осецького В., Федулової Л. та інших.

Однак не висвітленими залишаються проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва в умовах тінізації економіки.

МЕТА РОБОТИ полягає у виявленні специфіки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва в умовах тінізації економіки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці сучасних українських і зарубіжних авторів, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти, звіти міжнародних організацій.

У процесі написання роботи були використані загальнонаукові методи пізнання економічних явищ і процесів, такі як: методи аналізу і синтезу, наукових узагальнень, єдності історичного і логічного, метод наукової абстракції.

РЕЗУЛЬТАТИ

Проблема інноваційно-інвестиційного розвитку держави є надзвичайно актуальною, однак механізм її реалізації вкрай складне питання до вирішення якого існує велика кількість різнопланових підходів. В цілому, впровадження інновацій у господарській діяльності притаманне суспільству з давнини, оскільки людське суспільство завжди прагнуло покращити і удосконалити свою діяльність. Проблеми господарського використання інновацій та місцю інноваційної діяльності в теоріях економічного розвитку було вперше присвячено увагу лише у минулому столітті у працях М. Туган-Барановського, М. Кондрат'єва, які були розвинені Й. Шумпетером, і дістали подальший розвиток у працях Д. Берна, С. Кузнец, Б. Твісс, Дж. Брайт, Г. Менш. Зазначені вчені розглядали проблему інноваційного розвитку економіки на макроекономічному рівні, передбачаючи впровадження здобутків науково-технічного прогресу в господарське життя країни, пошук нових джерел економічного розвитку і зростання, формування інноваційної економіки тощо. При цьому під інноваційним типом розвитку більшість вчених вбачають «спосіб економічного зростання, заснований на постійних і систематичних нововведеннях, спрямованих на суттєве поліпшення всіх аспектів діяльності господарської системи, на періодичному перегрупуванні сил, обумовленому логікою НТП, цілями і завданнями розвитку системи, можливістю використання певних ресурсних факторів у створенні інноваційних товарів і формуванні конкурентних переваг» (Захарченко В.І.) [1].

На поняття «інноваційний розвиток» все більше звертають увагу і на рівні господарської діяльності суб'єктів підприємництва. Під інноваційним розвитком на мікроекономічному рівні у широкому сенсі слід розуміти закономірні зміни, що пов'язані зі створенням та удосконалених впроваджених у виробництво конкурентоздатних технологій, продукцію або послуги, що одержали попит на ринку, а також закономірні зміни в організаційно-технічних рішеннях виробничого, адміністративного, комерційного чи іншого характеру, що знайшли застосування в практичній діяльності і які суттєво покращують структуру та якість виробництва та (або) соціальної сфери. У вузькому сенсі інноваційним розвитком є перехід одного інноваційного процесу в інший, досконаліший (Абібуллаєв М.С.) [2]. Як зазначає І. Федулова, інноваційний розвиток - це такий розвиток підприємства, де джерелом розвитку є інновації [3].

Сам термін «інновація» в науковий оборот ввели Й. Шумпетер і Г. Менш, які вважали його втіленням наукового відкриття в новій технології чи продукті, а інноваційна діяльність (Г. Менш) розглядалась як процес, спрямований на «розробку і реалізацію

результатів закінчених наукових досліджень або інших науково-технічних досягнень у новий чи удосконалений продукт, реалізований на ринку, у новий чи удосконалений технологічний процес, використовуваний у практичній діяльності, а також пов'язані з цим додаткові наукові дослідження і розробки» [4].

У сучасній науці термін «інновації» може бути застосований до усіх нововведень, як у виробничій, так і в організаційній, фінансовій, науково-дослідній та інших сферах, до будь-яких удосконалень, що забезпечують оптимізацію витрат чи навіть створюють умови для таких вдосконалень господарської діяльності, а інноваційна діяльність у широкому сенсі розглядається як «сукупність систематичних, послідовних і взаємопов'язаних дій підприємства в науковій, технологічній, організаційній, фінансовій та комерційній сфері, які мають на меті та/або призводять до реалізації інновацій» [5]. Хоча у вітчизняній літературі та у працях інших вчених більшості країн пострадянського простору інновації все ще звужуються до маркетингових та технологічних інновацій, визначаючи інноваційну діяльність, як таку що, спрямована на «безупинні пошук і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємств ... пов'язаний з «модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту» (С. Ілляшенко [6]), «проведення наукових досліджень і розробок, створення новинок та освоєння їх у виробництві з метою отримання нової або покращеної продукції, нової або удосконаленої технології виробництва» (М. Касс [7]), «використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок для розширення і відновлення номенклатури і поліпшення якості продукції, що випускається (товарів, послуг), удосконалення технології їхнього виготовлення з наступним впровадженням і ефективною реалізацією на внутрішньому і закордонному ринках (Фатхутдінов [8])».

Як справедливо зазначають П. Бубенко та В. Гусєв [9], у вітчизняній науці часто відбувається отождолення інноваційної та науково-технічної діяльності, що багато в чому пов'язано з тим, що в Україні все ще «подовжує домінувати інженерний підхід до процесів розвитку».

У вітчизняному законодавстві також інноваційна діяльність розглядається як діяльність, що «спрямована на використання й комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок та зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг», а поняття інновації - як «новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [10].

Таким чином, досить часто у працях вчених звужуються поняття інновації та результати інноваційної діяльності, які часто окреслюються як освоєння нової продукції чи її вдосконалення. Однак

результатом інноваційної діяльності (інноваційним продуктом) може бути не лише новий або вдосконалений товар (робота, послуга) чи процес виробництва, нові сфери застосування продукції підприємства чи нові ринки, а й процес управління, збуту, фінансової діяльності. Звуження поняття інновації лише стосовно застосування до виробничих і збутових функцій, виводить із поля дослідження можливості розвитку, інших інновацій, стосовно сфери управління, фінансів тощо, вдосконалення чи оптимізація яких також дозволяє підприємствам збільшити прибутки.

Зважаючи на те, що суб'єкти підприємництва вдаються до інноваційної діяльності для збільшення своїх прибутків й інноваційна діяльність виступає не як мета, а як інструмент досягнення основної мети діяльності будь-якого підприємства, а саме, зростання прибутків через «підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності та конкурентоспроможності підприємства» [5], необхідно відзначити, що у даному випадку поняття інновації, як нововведення не можна звужувати лише до виробничо-комерційної діяльності.

Так деталізуючи мотиви інноваційної діяльності підприємств необхідно виокремити наступні [11]: отримання і привласнення прибутків, збільшення обсягу продажів і частки ринку, захоплення нових ринків, підвищення конкурентоспроможності, а також зниження витрат, особливо трансакційних, розвиток внутрішнього потенціалу підприємства (технологічного, кадрового тощо), покращення фінансового стану, збільшення величини грошового потоку.

Поряд з цим потрібно зауважити, що сама інноваційно-інвестиційна діяльність здійснюється як ризикова, оскільки передбачає серйозний аспект невизначеності її кінцевих результатів і можливості отримання збитків, що надзвичайно критично в умовах ослабленого кризою підприємницького сектору та дефіциту фінансових ресурсів.

У розвинених країнах з ринковою економічною системою основна маса інновацій реалізується підприємницькими структурами в ринковій економіці як засіб вирішення виробничих, комерційних завдань, як найважливіший фактор забезпечення стабільності їхнього функціонування, економічного росту і конкурентоздатності. Інновації орієнтовані на ринок, на конкретного чи споживача потребу [12]. Останнє визначає інновацію як економічну необхідність, усвідомлену через потреби ринку, задоволення цих потреб приносить підприємствам дохід.

В країнах, де не до кінця сформований інститут ринкових відносин і відбуваються трансформаційні процеси, відповідно суб'єкти підприємництва вдаються до тіньової діяльності для збільшення своїх прибутків, і часто їх діяльність у такому напрямі є вектором в іншу сторону, ніж здійснення інновацій у ринковій діяльності, а саме: отримання прибутків у тіньовій сфері, ніж здійснення легальних інновацій.

Розглядаючи специфіку тіньових інновацій, як інновацій у господарській діяльності, необхідно відмітити, що Лабунська С.В., П. Завлін та О. Васильєв зазначають, що при визначенні поняття

інновації, його окреслюють з одного боку як процес створення нововведення, з іншого як результат впровадження нововведення. Відповідно інновації в тішовій економіці можуть бути розглянуті як тішовий процес створення інновації, тобто як такі, для яких в процесі створення інноваційної діяльності суб'єктами підприємництва вчинювались аморальні або протиправні дії, що відносяться до тішової економічної діяльності, або як тішові за результатами їх економічної діяльності.

Проблема успішної реалізації інновацій в таких країнах також ускладнена структурною недосконалістю національного господарства, неефективністю ринкового середовища та повільним розвитком економіки в цілому, дефіцитом державного фінансування, що підвищує вірогідність невдалого впровадження нововведень. В такому середовищі розвивається тішова господарська діяльність і відповідно звичною практикою стає розвиток підприємництва саме в даному руслі, куди і спрямовується наявний потенціал. В. Духов підкреслює, що саме отримання підприємством додаткового доходу спонукає його конкурентів застосовувати до нього легальні, напівлегальні та нелегальні методи господарської діяльності.

В цілому, можливість і здатність підприємства до впровадження інновацій характеризується інноваційним потенціалом підприємств. Існує багато підходів до визначення даного поняття, серед яких, нашу думку, найбільш вдалим є визначення Гринько Т., що характеризує інноваційний потенціал «як сукупність природних і трудових ресурсів, організаційних та інформаційних компонентів, матеріальних умов, що функціонують як єдине ціле в умовах впливу факторів зовнішнього середовища з метою вирішення завдань інноваційної діяльності» [12].

Згідно з рейтингу The Global Innovation Index 2014, що здійснюється Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (WIPO), видно, що інноваційна активність країни оцінюється з точки зору можливостей і здатності до інноваційної діяльності, та з точки зору фактичного здійснення інноваційної діяльності. Зокрема, рейтинг складається з оцінки двох основних елементів: (1) наявність ресурсів та умови для проведення інновацій, що включають інституційний умови, людський капітал та дослідження, інфраструктуру, розвиток внутрішнього ринку та бізнесу; (2) досягнуті практичні результати здійснення інновацій, що включають розвиток технологій, економіки знань та результати креативної діяльності.

Окремим напрямком у трактуванні інноваційного потенціалу є системно-інституціональний підхід, що обумовлює поєднання інноваційних ресурсів підприємства, структурно-функціональних зв'язків підприємства під час комерціалізації інноваційних продуктів та інституціональних суб'єктів інноваційної діяльності підприємств. З точки зору даного підходу, інноваційна діяльність суб'єктів підприємства визначається не лише його внутрішніми складовими, а сформованими інститутами, які діють в економічній системі.

Існують й інші підходи до визначення інноваційного потенціалу, з одного боку, визначаючи його «як сукупну наявність ресурсів підприємства, які дозволяють йому займатися інноваційною діяльністю» [5], з іншого розгляд даного поняття з позицій здатності підприємства до впровадження інновацій та отримання результату від їх реалізації, які визначають спроможність господарюючого суб'єкта приводити у відповідність до зовнішніх внутрішні можливості розвитку на основі постійного пошуку і використання нових сфер і способів реалізації наявних і перспективних ринкових можливостей.

З точки зору вище описаних підходів, можна визначити наступні складові інноваційного потенціалу [12]: інтелектуальні ресурси (патенти, ліцензії, технологічна документація тощо); фінансові ресурси (власний, позичковий, венчурний капітал тощо); трудові ресурси (кваліфіковані кадри); матеріальні ресурси (технологічне та лабораторне устаткування); інфраструктурні ресурси (техніко-технологічні підрозділи, патентно-правові відділи тощо).

Важливою складовою інноваційного потенціалу підприємств є фінансова складова, яка і визначає здатність підприємства до здійснення інновацій. В цілому, інноваційно-інвестиційну діяльність можна визначити як інноваційну діяльність, що пов'язана з капітальними вкладеннями в інновації. Так Статтею 3 Закону України "Про інвестиційну діяльність" інноваційну діяльність визначено як одну із форм інвестиційної діяльності, яка здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу [13].

На користь поєднання інноваційних та інвестиційних процесів в процесі аналізу економічного розвитку підприємства Дука А. зазначає, що «інвестиційні та інноваційні процеси слід розглядати не окремо, а в комплексі, що призводить до необхідності побудови інноваційно-інвестиційної моделі, яка поєднує інвестиційні та інноваційні принципи, методи та механізми реалізації, критерії прийняття інноваційно-інвестиційних рішень» [14].

Хоча теоретично інновація без інвестиції також може мати місце (інновація в організаційно-збутовій, у технологічній сфері без заміни основних фондів тощо) [15], однак інвестиції створюють матеріальну основу для інновацій, а тому перехід до інноваційної моделі розвитку підприємництва унеможливується без залучення інвестицій.

У світовій практиці існують наступні джерела фінансування інновацій: державні асигнування, власні кошти підприємств, кошти некомерційних організацій, кредитні ресурси, приватні заощадження населення й іноземний капітал. Державна статистика веде облік джерел фінансування за наступними напрямками: власні кошти підприємств, державного бюджету, іноземних інвесторів, інші джерела.

Інноваційна діяльність характеризується високим економічним ризиком, оскільки не існує певності щодо успішності розробки і комерціалізації таких нововведень і суб'єкти підприємництва можуть не

отримати очікувані вигоди від здійснення такої діяльності, а лише нести витрати. У більшості розвинених країн світу, особливо в країнах ЄС, задля вирішення таких проблем, що стають перешкодами на шляху інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств, створену систему застосування державою комплексу стимулів сприяння інноваціям, передбачаючи, що різні форми державної підтримки покликані «здешевити» вартість інвестицій в інновації, що стає додатковим стимулом для інвесторів в процесі прийняття рішення» [16]. Система державної підтримки розвитку суб'єктів господарювання у країнах з транзитивною економікою виступає як окрема проблема розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств і потребує якісної перебудови у зв'язку із тінзацією даної сфери.

Так, наприклад, система надання державної підтримки в Україні зазнала суттєвих змін за період функціонування української держави, трансформуючись від прямої бюджетної підтримки підприємствам (1991-2000 рр.) і програмно-цільового методу (2001-2005 рр.), на підтримку без прямого залучення (або з обмеженим залученням) державних ресурсів, який розпочався у 2011 році. Така підтримка згідно, звіту Національного інституту стратегічних досліджень, складає десятки відповідних бюджетних програм, державних цільових програм, понад 150 норм законодавства, що передбачають пільги зі сплати податків, серед механізмів надання яких передбачаються: видатки державного бюджету, податкові пільги, надання державних гарантій [17].

При цьому, більшість дослідників системи державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні зазначають їх неефективність у зв'язку із наступними проблемами [17,18]: механізми такої підтримки не узгоджуються із сучасними принципами ринкової організації економіки, спотворюючи конкуренцію за рахунок надання преференцій окремим суб'єктам господарювання; відсутність систематизованих підходів та критеріїв прийняття рішень про надання державної підтримки, відсутність контролю за цільовим використанням цих пільг, а також досвідом значних корупційних зловживань.

Фактично високий рівень тінзації економіки, до якого призводять недосконалість інституційного середовища, надмірне регулювання господарської діяльності суб'єктів підприємництва, бюрократизація і корумпованість органів влади, призводить до викривлення механізму надання державної підтримки, коли цілі державної підтримки не справджуються. У даному випадку державне стимулювання може не сприяти інноваційно-інвестиційному розвитку, а навпаки створює умови і можливості для покращення стану функціонування окремих підприємств, спотворюючи умови розвитку для інших.

Таким чином, фінансові ресурси є важливою складовою інноваційного потенціалу підприємства, без яких просто не можливо здійснювати інноваційну діяльність. Ефективність інноваційного

процесу і його здійсненість часто обумовлюється саме фінансуванням, його доступністю і вчасністю, що особливо актуально для суб'єктів підприємництва з країн з перехідною економікою, які мають дефіцит фінансових ресурсів, особливо на проведення досліджень, розробок і впровадження нововведень.

ВИСНОВКИ

Таким чином, інноваційна діяльність може розглядатись як господарська діяльність спрямована на впровадження нововведень, що сприяють отриманню економічного або соціального ефекту. Однак, вітчизняному законодавстві і науковій літературі інновації часто звужуються до технологічних інновацій, а також маркетингових інновацій.

Встановлено, що однією з основних проблем інноваційної діяльності в країнах з перехідною економікою є проблема мотивації підприємств до інноваційної діяльності, оскільки така діяльність вимагає здійснення капіталовкладень і є ризиковою за своєю суттю, що спрямовує суб'єктів підприємництва до пошуку більш легких методів щодо отримання прибутку, вдаючись до тінювих інновацій.

Запропоновано, що тінюві інновації можуть бути віднесені до таких у разі якщо в процесі створення інноваційної діяльності суб'єктами підприємництва вчинювались аморальні або протиправні дії, що відносяться до тінювої економічної діяльності, або як тінюві за результатами їх економічної діяльності.

Виявлено, що проблема розвитку інноваційної діяльності в Україні також ускладнена неефективністю системи державного стимулювання інновацій, що сприяє не впровадженню інновацій, а застосуванню тінювих схем для використання виділених фондів на розвиток інноваційної діяльності, що за своєю суттю є тінювими інноваціями.

Список використаних джерел

1. Найдюк В.С. Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств [Текст] / В.С. Найдюк // Маркетинг і менеджмент інновацій. — 2013. — № 3. — С. 251-263.
2. Абібуллаєв М.С. Методи забезпечення інноваційного розвитку підприємств (за матеріалами промислових підприємств Автономної Республіки Крим) [Рукопис] : автореф. дис. ... канд. економ. наук: 08.06.01 - Економіка, організація і управління підприємствами / М.С. Абібуллаєв; Київський національний економічний університет. - К., 2005. - 20 с.
3. Федулова І.В. Синергетична еволюційна модель інноваційного розвитку підприємства / І.В. Федулова // Наук. пр. Нац. ун-ту харч. технологій. — 2010. — № 36. — С. 114-118.
4. Г. Менш, Технологический пат: Инновации преодолевают депрессию, 1975.

5. Лабунська С.В. Інноваційна діяльність підприємства як фактор ризику та умова зміцнення його економічної безпеки / С. В. Лабунська // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". — 2012. — №725. — С. 297-304.

6. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посібник для студ. вузів / С.М. Ілляшенко. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. — 278 с.
7. Касс М.Е. Формирование стратегии инновационного развития предприятия на основе управления нематериальными активами : монография / М.Е. Касс. — Н. Новгород : ННГАСУ, 2011. — 159 с.

8. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент: учебник / Р.А. Фатхутдинов — 4-е изд., перераб. и доп. — СПб.: Питер, 2004. — 400 с.

9. Бубенко П., Гусев В. Чому гальмуються інноваційні процеси в Україні? //Економіка України, №6. — 2009. — С. 30-38.

10. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV

11. Вороновська М.М. Система мотивів та стимулів інноваційної діяльності машинобудівного підприємства / М.М. Вороновська // Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. — 2010. — № 682. — С. 36-41.

12. Гринько Т. Щодо інноваційного потенціалу як складової інноваційної активності підприємств / Гринько Т. // Економіст. — 2010. — №2. — С. 56-58.

13. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-XII

14. Дука А.П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування. // Навч. посіб. — К.: Каравела. — 2007. — С. 424.

15. Чучіна І.М. Інноваційно-інвестиційна політика України в умовах ринкової економіки / І.М. Чучіна, М.Ю. Приз // Вісник КДУ імені Михайла Остроградського. — 2010. — №2. — Частина 1. — С. 165-168.

16. Щодо доцільності запровадження податкових механізмів стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку в Україні. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень // [Електронний ресурс] - Режим доступа: <http://www.niss.gov.ua/articles/1315/>

17. Щодо напрямів модернізації системи державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень // [Електронний ресурс] - Режим доступа: <http://www.niss.gov.ua/articles/1343/>

18. Модернізація системи державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні.- К.:НІСД, 2013. - 28 с. - [Електронний ресурс] - Режим доступа: http://www.niss.gov.ua/public/File/2013_table/1806_dop.pdf

ПАРУБЕЦЬ

Олена Миколаївна

Olena.parubets@gmail.com

кандидат економічних наук,
доцент, докторант
кафедри економіки,
Національний авіаційний
університет

УДК 027.45(519.711:338.47)

СИСТЕМА ОЦІНКИ НАДІЙНОСТІ МЕРЕЖЕВИХ СТРУКТУР НА ТРАНСПОРТІ

EVALUATION SYSTEM OF RELIABILITY ON TRANSPORT NETWORK STRUCTURES

В статті розроблена та обґрунтована система оцінки надійності мережеских транспортних структур та взаємовідносин між їх учасниками для досягнення високого рівня конкурентоспроможності на ринку транспортно-логістичних послуг.

В статті розроблена та обґрунтована система оцінки надійності мережеских транспортних структур та взаємовідносин між учасниками для досягнення високого рівня конкурентоспроможності на ринку транспортно-логістических послуг.

Evaluation system of reliability on network transport structures and mutual relations between their participants was developed and grounded in the article for achievement high level of competitiveness at the market transport logistic services.

Ключові слова: надійність, система, мережескі структури, підприємства транспорту, показники оцінки

Ключевые слова: надежность, система, сетевые структуры, предприятия транспорта, показатели оценки

Keywords: reliability, system, network structures, enterprises of transport, indexes of estimation

ВСТУП

Активізація процесів формування і розвитку мережеских бізнес-структур в різних галузях економіки пов'язаних з діяльністю транспорту спонукає підприємства транспорту до пошуку форм мережескої взаємодії між ними та іншими економічними агентами. Мережескі утворення на транспорті являють собою складні системи, що складаються з різних елементів і мають свою специфіку в залежності від виду транспорту. Практичне застосування мережеских підходів в діяльності підприємств транспорту ускладнюється відсутністю досліджень в напрямку визначення надійності мережеских структур в цілому та мережеских взаємозв'язків між учасниками, що входять до їх складу.

Концептуальні положення теорії надійності отримали свій розвиток в середині 40-х років минулого століття в військово-технічній галузі, пізніше почали застосовуватися в комп'ютерних, соціальних, економічних науках.

Сутність та практичне застосування категоріального апарату теорії надійності в економіці, зокрема при розгляді окремих видів мереж розкрито в працях А.І. Берга [1], Л.М. Бобришева [2], В.М. Єгорова [3], Д.О. Марінцева [4], О.Г. Мокроносова [5], Фурманкова О.М. [6] та інших авторів.

Дослідження в сфері надійності мережеских структур є не систематизованими та поодинокими, а в розрізі їх формування на транспорті практично відсутніми.

МЕТА РОБОТИ полягає в розробці та обґрунтуванні системи оцінки надійності мережеских транспортних структур та мережеских взаємовідносин між їх учасниками для досягнення високого рівня конкурентоспроможності на ринку транспортно-логістических послуг.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В роботі використанні матеріали наукових досліджень національних і закордонних вчених присвячені проблемам вивчення надійності різноманітних економічних систем, а також інтернет-ресурси.

Методологічною основою дослідження виступають сучасні методи моделювання мережеских взаємовідносин на транспорті, а саме методи імітаційного економіко-математичного моделювання, мережескої апроксимації, наукової абстракції.

РЕЗУЛЬТАТИ

Надійність характеризується рядом показників, склад і методика визначення яких безпосередньо залежить від типу і складу мережеских структур на транспорті. Це критерій, за допомогою якого оцінюється стабільність, стійкість, узгодженість дій мережеских партнерів та фінансово-економічних результатів діяльності мережеских структур в цілому.

Ступінь надійності мережеских новоутворень на транспорті залежить від позитивного або негативного впливу багатьох чинників, основними серед яких є недосконалість методики оцінки та діагностики її показників та присутність елементів суб'єктивності при інтерпретації результатів.

Один із засновників кібернетики А. І. Берг зазначає, що теорія надійності встановлює закономірності виникнення відмов та відновлення працездатності системи і її елементів, розглядає вплив зовнішніх та внутрішніх впливів на процеси в системах, створюючи тим самим основи для розрахунків показників надійності [1].

Незважаючи на значні переваги взаємодії підприємств транспорту у складі мережевих структур, мають місце і певні ризики, що можуть суттєво зменшити її надійність таких систем.

Як зазначалося вище, надійність може мати наступні різновиди: надійність мережевих взаємозв'язків між партнерами та надійність мережевих структур, що визначається надійністю окремих підприємств транспорту, що входять до їх складу.

Перший вид надійності пов'язаний з відносинами між працівниками підприємств-партнерів по мережі. Так, ступінь неформальних комунікацій та горизонтальних взаємозв'язків при мережевій взаємодії значно зростає, і, як наслідок, від цього залежить прийняття управлінських рішень. Відкритість мереж, динамічні зміни, поява нових учасників можуть частково дестабілізувати роботу, а плінність кадрів з урахуванням неформальності відносин може зменшити надійність всієї системи.

Функціонування в складі мереж може негативно позначитись і на підприємницькій активності мережевих партнерів. Деякі з них, при входженні до складу мережі, мають за мету переважно отримати доступ до мережевих ресурсів, зокрема інформаційних, забуваючи про необхідність власного внеску. Якщо суб'єкти мережі будуть прагнути тільки отримати конкурентні переваги без власного внеску до ресурсів мережі, це призведе до зниження її надійності. Тобто, коли мережа буде складатись переважно з підприємств, що прагнутимуть тільки отримувати ресурси, надійність її буде зменшуватись пропорційно зростанню кількості таких учасників. Негативні наслідки таких процесів подвійні: по-перше, знижується підприємницька активність як всієї мережі, так і окремих підприємств, що входять до неї; по-друге, зростає внутрішня конкуренція та боротьба за мережеві ресурси.

Цілком природно, що кожний суб'єкт господарювання, який має намір увійти до складу мережевої структури, прагне отримати більше ресурсів, ніж віддати в мережу іншим. Звідти сума ресурсів мережі, отримана від внесків учасників, завжди менша, ніж сума запитів щодо отримання ресурсів кожним учасником. Така різниця може компенсуватись за рахунок синергетичного ефекту від спільного та більш повного використання ресурсів і всі учасники мережі дійсно можуть отримати більше, ніж їх внесок у мережу. Також учасник мережі може віддати до спільного використання ресурс, який йому в даний час не потрібний, а його партнер може відчувати потребу саме в ньому.

Таким чином, для забезпечення надійності мережа повинна мати стійкі ресурси, які поповнюються за рахунок внесків її учасників. В даному випадку зростанню надійності сприятиме селективний підхід

до залучення нових учасників мережі, який вимагатиме визначення потреби у необхідних для неї в даний час ресурсах та визначення потенційних партнерів, що можуть ці ресурси надати.

Дослідження другого різновиду надійності на рівні мережевих транспортних структур передбачає необхідність їх розгляду в динаміці. В ідеалі мережева структура повинна відповідати певному стану зовнішнього середовища, яке з плином часу змінюється. Однак, часті зміни структури (топології) мережі вимагають додаткових затрат і не завжди доцільні. Таким чином, деякий статичний стан мережі повинен бути ефективним для ряду станів зовнішнього середовища на певному інтервалі часу.

Багатоаспектність проблеми забезпечення надійності мережевих транспортних структур потребує використання системного підходу і основних положень теорії надійності складних систем (див. рис. 1). Основним завданням використання теорії надійності у проектуванні мережевих структур на транспорті є встановлення закономірностей виникнення порушень в роботі підприємств та відновлення їх працездатності, дослідження впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на процеси, що в них відбуваються, закладання основ передбачення порушень роботи в майбутньому, пошук шляхів підвищення надійності функціонування як при проектуванні мережевих об'єднань, так і в процесі їх розвитку.

З позицій системного підходу відомо, що чим більша кількість складових елементів системи, тим складніше взаємозв'язки між ними. Вірогідність порушень в роботі системи пропорційна кількості елементів та взаємозв'язків.

Вимоги до надійності у мережевих партнерів можуть бути різними, виходячи з цього, вони повинні розробити чітку систему критеріїв відбору та показників їх оцінки.

Загальну надійність мережі можна визначити як потенційну вірогідність досягнення сумісних цілей взаємодіючих підприємств транспорту, що входять до відповідної мережевої структури та визначити за формулою:

$$H_M = 1 - \frac{M(\Delta TP)}{TP} \quad (1),$$

де H_M – загальна надійність мережі
 TP – потенційна можливість здійснення транспортної роботи;

$M(\Delta TP)$ – математичне очікування недовиконання транспортної роботи.

Чим ближче значення H_M до 1, тим більша надійність мережі.

Оцінювати надійність структури мережі підприємств транспорту доцільно за показником топологічної надійності H_T :

$$H_T = \frac{V_{TP}}{N_{TP}(N_{TP} - 1)} \quad (2),$$

де V_{TP} – фактична кількість взаємозв'язків між підприємствами транспорту, що входять до складу мережі;

N_{TP} – кількість транспортних підприємств у мережі.

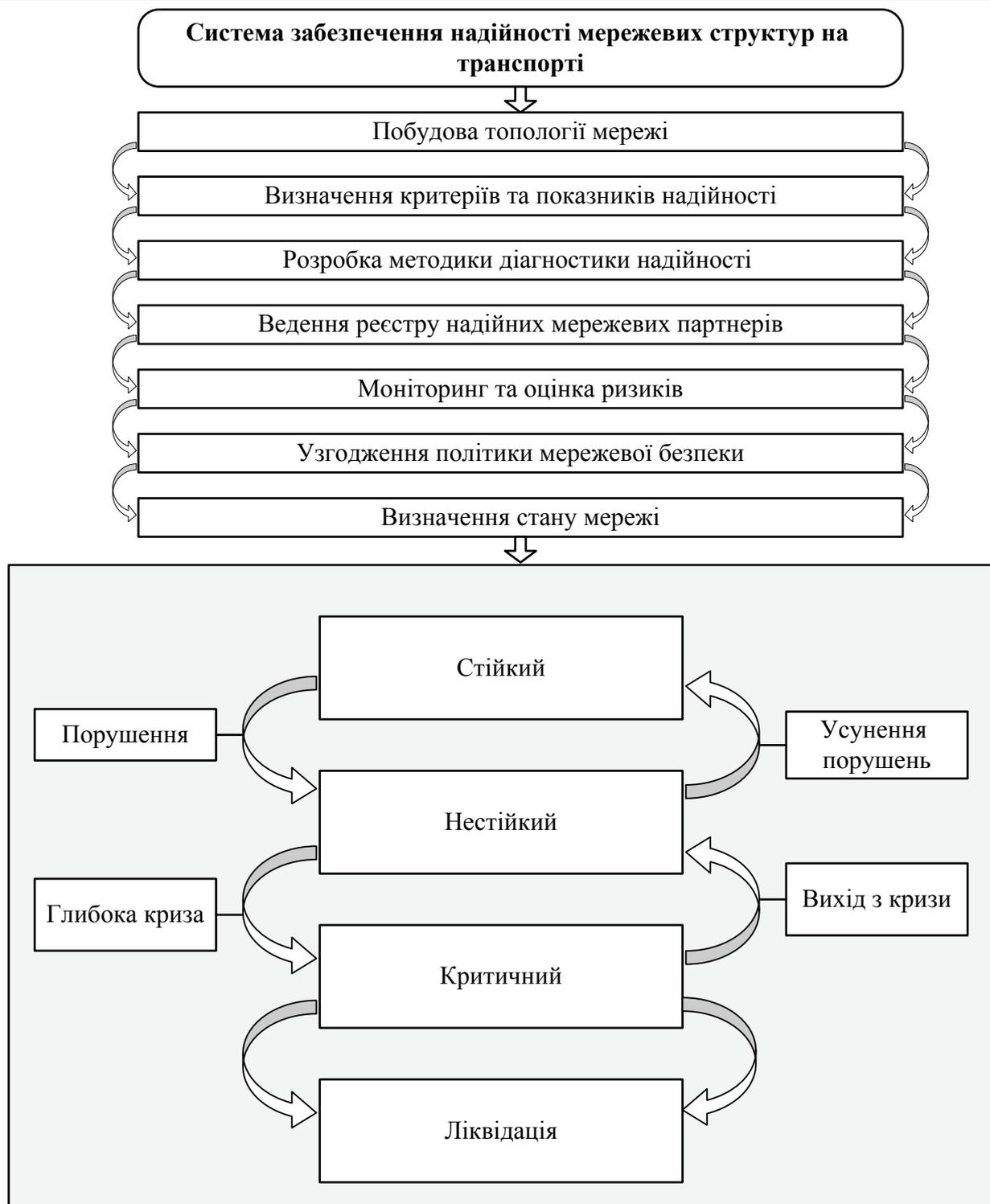

Рис. 1 Зв'язок надійності та стану мережевих структур на транспорті

Чим більше H_T наближується до 1, тим більша топологічна надійність.

Топологічна надійність мережі пов'язана з її структурою та взаємозв'язками між структурними елементами. Так, мережу можна вважати достатньо надійною з позицій її топології, коли невиконання завдання одним підприємством учасником, не призведе до економічних втрат внаслідок того, що дане завдання буде виконане іншим підприємством транспорту, що входить до складу цієї ж мережі. Забезпечити таку взаємодопомогу можна тільки при

наявності стійких взаємозв'язків транспортного підприємства, що зазнало порушення в роботі, з іншими підприємствами, які можуть взяти на себе виконання його роботи.

ВИСНОВКИ

Вищенаведена система оцінки дає змогу розробити подальші рекомендації по вибору топології та критеріїв оцінки надійності мережевих структур та розробити класифікаційні ознаки віднесення окремих

підприємств транспорту до складу надійних або ненадійних мережевих партнерів.

Список використаних джерел

1. Берг А.И. Избранные труды / А.И. Берг. – М.; Л.: Энергия, 1994. – Т. 1, 2. – 224 с.
2. Бобрышев Л.М. Надежность в экономических решениях: показатели и методы измерения / Л.М. Бобрышев. – С.-Пб: Институт социально-экономических проблем, 1997. – 171 с.
3. Егоров В.Н. Общая теория фирмы в контексте проблем экономической надёжности / В.Н. Егоров, Д.А. Маринцев // Вестник Российского государственного торгово-экономического университета. – 2009. – № 9. – С. 34–38.
4. Маринцев Д.А. Модели управления экономической надёжностью промышленных предприятий в процессе развития производственной деятельности / Д.А. Маринцев, Е.О. Разова // Предпринимательство. – 2014. – № 4. – С. 38–42.
5. Мокронос А.Г. Оценка и методы обеспечения надежности сетевой производственной системы / А.Г. Мокронос, Л.С. Сапунова // Вестник УГТУ–УПИ, 2010. – № 3. – С. 13–25.
6. Фурманков А.Н. Теория и методология управления надежностью социально-экономических систем на этапе их проектирования: автореферат дис. ... доктора экономических наук: 08.00.05 [Электронный ресурс] / А.Н. Фурманков. – С.-Петербург. гос. инженер.-эконом. ун-т Санкт-Петербург, 2005. – 35 с. – Режим доступа: <http://www.referun.com/n/teoriya-i-metodologiya-upravleniya-nadezhnostyu-sotsialno-ekonomicheskikh-sistem-na-etape-ih-proektirovaniya>

ТКАЧЕНКО

УДК 33

Сергій Анатолійович
nukoblikaudit@inbox.ru

ФУНКЦІЯ АНАЛІТИЧНОЇ ОБРОБКИ ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ВИКОНАННЯ ПЛАНУ ЗА КІЛЬКІСТЮ ЗАХОДІВ ІЗ ПІДВИЩЕННЯ ЯКІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ТА ТЕХНІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ-ВИРОБІВ І ВЕЛИЧИНОЮ ВИТРАТ НА ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ

FUNCTION ANALYTICAL PROCESSING TECHNICAL AND ECONOMIC INFORMATION OF THE PLAN BY THE NUMBER OF MEASURES TO IMPROVE THE QUALITY CHARACTERISTICS AND TECHNICAL PARAMETERS OF FINISHED PRODUCTS-PRODUCTS AND THE VALUE OF THE COST OF THEIR IMPLEMENTATION

кандидат економічних наук, доцент, Проректор з науково-педагогічної роботи ВНЗ "Миколаївський політехнічний інститут"

В статті висвітлено процес проведення аналітичної обробки техніко-економічної інформації витрат на покращення якості продукції відносно загальної оцінки виконання плану за кількістю запланованих заходів і спрямованих на ці цілі коштів. Доведено, економічний аналіз виконання плану за кількістю заходів із підвищення якості продукції і величиною витрат на їх впровадження потрібний для більш поглибленої оцінки господарської діяльності підприємств, вишукування можливостей зниження витрат на покращення якості продукції, ціноутворення.

В статье освещён процесс проведения аналитической обработки технико-экономической информации расходов на улучшение качества продукции относительно общей оценки выполнения плана по количеству запланированных мероприятий и направленных на эти цели средств. Доказано, экономический анализ выполнения плана по количеству мероприятий по повышению качества продукции и величине затрат на их внедрение необходим для более углубленной оценки хозяйственной деятельности предприятий, изыскания возможностей снижения затрат на улучшение качества продукции, ценообразования.

The article illuminated the process of analytical processing of technical and economic information costs to improve the quality of products on the overall assessment of the plan by the number of planned activities and intended for these purposes. Proved an economic analysis of the plan by the number of measures to improve product quality and value of the cost of their implementation is needed for more in-depth evaluation of business, seeking opportunities to reduce costs to improve product quality, pricing.

Ключові слова: аналітична обробка техніко-економічної інформації, величина витрат на їх впровадження, виконання плану за кількістю заходів, підвищення якісних характеристик та технічних параметрів продукції

Ключевые слова: аналитическая обработка технико-экономической информации, величина затрат на их внедрение, выполнение плана по количеству мероприятий, повышение качественных характеристик и технических параметров продукции

Keywords: analytical processing technical and economic information, the value of the cost of their implementation, implementation of the plan by the number of activities, increasing quality characteristics and technical parameters of products

ВСТУП

За сучасних часів трансформації та поглиблення ринкових процесів в національній економічній системі країни без сумніву визначальними факторами (чинниками), які впливають на конкурентоспроможність продуцентів промислових видів готової продукції виступають їх якісні характеристики та технічні параметри. Ефективне ж використання грошових коштів, асигнованих на забезпечення і підвищення якісних характеристик та технічних параметрів готової продукції-виробів, передбачає проведення комплексної діагностики і дієвого

активного контролю величини зроблених витрат. Означений тезис встановлює проблему у загальному вигляді та підкреслює її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями і ін. Провівши поглиблений аналіз останніх досліджень і публікацій вітчизняних та іноземних вчених-економістів, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які ми спираємося [1-7], та інші, нами виділено невирішені раніше частини загальної проблеми. Серед них особливою змістовністю виділяється питання проведення аналітичної обробки техніко-економічної інформації виконання плану за кількістю заходів із

підвищення якісних характеристик та технічних параметрів готової продукції-виробів, величиною витрат на їх впровадження, якому і присвячена означена публікація та інше.

МЕТА РОБОТИ виступає у висвітленні процесу проведення аналітичної обробки техніко-економічної інформації витрат на покращення якісних характеристик і технічних параметрів готової продукції-виробів (загальна оцінка виконання плану за кількістю запланованих заходів і спрямованих на ці цілі коштів) і ін.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою наукової публікації виступає діалектичний метод і основні положення функції аналітичної обробки техніко-економічної інформації та системи управління якістю промислової продукції. У процесі дослідження використовувалися наступні методи: *абстрактно-логічний* (для теоретичного узагальнення і формулювання висновків); *монографічний* (при дослідженні теоретичних та практичних методик підсистеми аналітичної обробки техніко-економічної інформації і системи управління якістю готової продукції); *порівняльний* (при діагностиці сучасного стану функції аналітичної обробки техніко-економічної інформації та системи управління

якісними характеристиками і технічними параметрами продукції на промислових підприємствах і науково-виробничих об'єднаннях.

РЕЗУЛЬТАТИ

Аналітичну обробку техніко-економічної інформації витрат на покращення якісних характеристик та технічних параметрів потрібно починати із загальної оцінки виконання плану за кількістю запланованих заходів і спрямованих на ці цілі грошових коштів. При цьому потрібно розмежувати заходи, спрямовані на забезпечення якості продукції-виробів (тобто пов'язані із зменшенням браку і усуненням різних дефектів, покращенням методів контролю і випробувань готової продукції), і заходи із підвищення надійності, довговічності і інших якісних характеристик та технічних параметрів продукції, що виготовляється. У звітному періоді може бути впроваджений комплекс понадпланових (додаткових) заходів, тому, на наш погляд, правильна оцінка результатів роботи промислового підприємства та науково-виробничого об'єднання і їх структурних підрозділів в цієї галузі забезпечується із урахуванням цих заходів та інше. Загальну оцінку виконання плану за кількістю заходів і розміром витрат на їх впровадження можливо зробити за даними аналітичної відомості, таблиця 1.

Таблиця 1

Аналітична обробка техніко-економічної інформації виконання плану за кількістю заходів і величиною витрат на їх впровадження

Заходи	Кількість заходів						
	за планом	фактично	% виконання плану	разом із додатковими заходами	% виконання із додатковими заходами		
1. Із забезпечення встановленого (запланованого) рівня якості готової продукції	7	5	71,4	8	114,3		
2. Із підвищення якості готової продукції-виробів	13	16	123,0	20	153,8		
Разом	20	21	105	28	140		
Заходи	Витрати на здійснення заходів, тис. грн.						
	за планом	фактично	відхилення		разом з додатковими заходами	відхилення	
тис. грн.			%	тис. грн.		%	
Із забезпечення встановленого (запланованого) рівня якості готової продукції	587	430	-157	73,3	600	13	102,2
Із підвищення якості готової продукції-виробів	1857	1730	-127	93,2	2166	309	116,6
Разом	2444	2160	-284	88,4	2766	322	113,2

Як видно із табличної форми інформаційно-аналітичної відомості, розраховується відсоток виконання плану за кількістю заходів і сумою витрат та визначається абсолютне відхилення. Показником загальної оцінки виробничо-господарської діяльності промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань в цієї галузі повинна бути відсутність надлишку витрат грошових коштів, передбачених на проведення заходів із забезпечення і підвищення якості готової продукції, при обов'язковому

виконанні плану за кількістю заходів і за умов досягнення продукцією, що випускається запланованих параметрів якості, тому що величина витрат на підвищення якості залежить від кількості заходів, які впроваджуються і ступеню зміни якісних характеристик і технічних параметрів продукції тощо.

Основними джерелами інформації для загальної комплексної оцінки служать дані ф. № 05-ТП «Зведені техніко-економічні результати від

впровадження заходів за планом технічного і організаційного розвитку» та ф. № 06-ТП технічного промислово-фінансового плану «Створення, освоєння нової і підвищення якісних характеристик та технічних параметрів готової продукції, що випускається», форм управлінської (внутрішньозаводської) звітності про виконання плану організаційно-технічних заходів і витрат на впровадження заходів, акти виконаних робіт і впровадження заходів, картки оперативного бухгалтерського обліку витрат за заходами, можливі інші носії.

ВИСНОВКИ

Вище викладений матеріал надає нам можливість відзначити той факт, що функція аналітичної обробки техніко-економічної інформації виконання плану за кількістю заходів із підвищення якості продукції і величиною витрат на їх впровадження потрібна для більш поглибленої оцінки виробничо-господарської діяльності промислових підприємств та науково-виробничих об'єднань, вишукування можливостей зниження витрат на покращення якісних характеристик і технічних параметрів готової продукції, ціноутворення та інше. Серед перспектив подальших розвідок у даному напрямку особливою актуальністю, на наш погляд, відрізняється питання пов'язане із проведенням функції аналітичної обробки техніко-економічної інформації одноразових витрат на впровадження заходів із підвищення якісних характеристик та технічних параметрів готової продукції-виробів, ін.

Список використаних джерел

1. Бурма К.С. Повышение качества управления предприятием фармацевтической отрасли на основе реинжиниринга бизнес-процессов: диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.05 – «Экономика и управление народным хозяйством» / Бурма Кира Сергеевна; [Место защиты: Российский научно-технический центр информации по стандартизации, метрологии и оценке соответствия]. – Москва, 2011. – 161 с.: ил.

2. Коновалов В.А. Нормативно-управленческие резервы повышения качества продукции: автореферат

диссертации ... доктора экономических наук: 08.00.05 - «Экономика и управление народным хозяйством» / Коновалов Вячеслав Александрович; [Место защиты: Российский научно-технический центр информации по стандартизации, метрологии и оценке соответствия]. – Москва, 2011. – 40 с.

3. Костирко Р.О. Контроль і аналіз в системі управління економічним потенціалом господарюючого суб'єкта: методологія та організація [Текст]: монографія / Р.О. Костирко. – Луганськ: СЛУ імені В. Даля, 2010. – 728 с.

4. Кубанков Ю.А. Повышение качества продукции как фактор устойчивого развития промышленного предприятия: автореферат дис. ... кандидата экономических наук: 08.00.05 / Кубанков Юрий Александрович; [Место защиты: Российский научно-технический центр информации по стандартизации, метрологии и оценке соответствия]. – Москва, 2012. – 24 с.

5. Максимов Ю.Н. Механизм формирования стратегии повышения качества продукции и его влияние на конкурентоспособность товаров на внешнем рынке: автореферат дис. ... доктора экономических наук: 08.00.14, 08.00.05 / Максимов Юрий Николаевич; [Место защиты: Московский гос. университет им. М. В. Ломоносова. Экономич. факт.]. – Москва, 2012. – 40 с.

6. Миргородец Д.Н. Циклические резервы повышения качества продукции промышленного предприятия: автореферат диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.05 – «Экономика и управление народным хозяйством» / Миргородец Дмитрий Николаевич; [Место защиты: Тамбовский государственный технический университет]. – Тамбов, 2008. – 23 с.

7. Темиров К.В. Организационно-управленческие резервы повышения качества продукции предприятий: диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.05 – «Экономика и управление народным хозяйством» / Темиров Карэн Владимирович; [Место защиты: Рос. науч.-техн. центр информации по стандартизации, метрологии и оценке соответствия]. – Москва, 2008. – 186 с.

АНДРІЄЦЬ
Віталій Савич
andrijets@ukr.net

УДК 330.33

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ

THE ECONOMIC ESSENCE OF FINANCIAL PLANING

кандидат економічних
наук,

У статті ідентифіковано сутнісні характеристики поняття "фінансового планування", на основі чого сформульовані його визначення.

В статті ідентифіковані суцільні характеристики поняття "фінансового планування", на основі чого сформульовано його визначення.

In this article is investigated the essence characteristics of "financial planing". According to this it is created it's definitions.

Ключові слова: фінансове планування, фінанси, процес, план

Ключевые слова: финансовое планирование, финансы, процесс, план

Keywords: financial planning, finance, process, plan

ВСТУП

В умовах ринкової економіки підвищується значущість та актуальність застосування фінансового планування. Фінансове планування формує шляхи і способи досягнення фінансових цілей підприємства. При цьому, уточнення змісту понятійного апарату підвищує якість застосування методичного забезпечення та інструментарію фінансового планування шляхом ліквідації двозначностей та підвищення точності і коректності їх вживання.

Вагомий внесок у дослідження фінансового планування на підприємстві здійснили Александрова М.М., Базилевич В.Д., Біла О.Г., Бланк І.О., Василик О.Д., Дем'яненко М.Я., Поддєрьогін А.М., Опарін В.М., Романенко О.Р., Оспіщева В.І., Юрій С.І. та інші. Поряд з цим, залишалось не достатньо розкрита економічна сутність поняття фінансового планування підприємства.

МЕТА РОБОТИ полягає у розкритті економічної сутності фінансового планування підприємства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні застосовуються *методи* аналізу та синтезу, порівняльного аналізу, причинно-наслідкового зв'язку, систематизації та узагальнення

РЕЗУЛЬТАТИ

Ідентифікуючи сутність змісту поняття «фінансове планування» виділимо його сутнісні характеристики, на основі чого сформулюємо зміст поняття.

Кірейцев Г.Г. [1] у фінансовому плануванні виділяє такі сутнісні характеристики, як явище у вигляді процесу. Даний процес включає як розробку, так і прийняття певних цілей, виражених якісно та кількісно і більш того, передбачаючи шляхи їх досягнення. Даний підхід є цілком слушним.

Азаренкова Г.М., Партій Г.О. і Загородній А.Г. [3, с.86; 2, с.58] підтверджують виконання цільової функції (розробки конкретних цілей) фінансового планування діяльності підприємства. Однак, не

конкретизується, що саме повинні відображати сформовані цілі фінансового планування.

Дещо своєрідним підходом відзначається погляд А.В. Чупіса, який розкриваючи зміст поняття «стратегічне фінансове планування» [4, с. 107], його розуміє як управлінський процес утворення та підтримання фінансової відповідності між цілями підприємства, його потенційними можливостями і можливостями сфери маркетингу. Це зводить фінансове планування до засобу досягнення загальних цілей підприємства. Таким чином, розкривається одне з завдань, але лишається неоднозначним сутнісне наповнення даного поняття.

Згідно точки зору А.М. Поддєрьогіна процес фінансового планування повинен обов'язково одночасно втілювати мету маркетингової діяльності підприємства [5, с. 47]. Однак, це є однією з функцій фінансового планування і її відносити до загальних характеристик даного поняття не доцільно.

Такі вчені, як Ковальова А.М., Лапуста М.Г., Скамай Л.Г. [6, с. 176] крім сутнісних характеристик процесу та системи планових показників зазначають зміст цих показників – відображення забезпеченості фінансовими ресурсами підприємства. Якщо згідно стандартів бухгалтерського обліку до фінансової діяльності відносяться залучення та повернення джерел фінансування підприємства, то підхід науковців є абсолютно слушним.

Досить важливим для розуміння місця фінансового планування в системі менеджменту економічного суб'єкта є визначення, наведене в працях І.А. Бланка, Г.В. Ситник, Л.М. Ремньової, О.Р. Романенка та інших. [5, 7, 8]. Науковці зазначених вище сутнісних характеристик виділяють таке завдання фінансового планування, як підвищення ефективності фінансової діяльності. Дійсно, таке твердження є абсолютно слушним, оскільки у процесі залучення фінансових ресурсів цілком доцільно проводити аналіз ефективності залучення кожного джерела фінансування і у процесі

планування розглядати варіанти підвищення ефективності залучених джерел фінансування.

Динамічний підхід до визначення фінансового планування сформулював Опарін В.М. [9], включивши до нього процес створення плану доходів та витрат підприємства.

О.С. Філімоненкова [10] у визначенні фінансового планування відображає частину фінансових показників, які потребують планування. Тому, сутнісну характеристику розподілу фінансових ресурсів також варто врахувати у загальній характеристиці даного поняття.

Ще ширше відображають сутність фінансового планування Г.О. Крамаренко та О.Є. Чорна [11], виділивши додаткові сутнісні характеристики, як науковості процесу обґрунтування, часові характеристики і підтвердивши відображення руху фінансових ресурсів.

Влучне узагальнення визначення фінансового планування надає М.Д. Білик [12, с. 37], яка вважає, що процес фінансового планування не лише повинен відображати мету операційної та маркетингової діяльності підприємства, але й передбачає визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх цільового використання в залежності від розміру підприємства, форми господарювання, форми власності та поставлених завдань. Дане визначення є дуже важливим у методологічному плані, підкреслюючи увагу на новій сутнісній характеристиці залежності від розміру, форми господарювання, форми власності та поставлених завдань.

На думку Семенова Г.А. [13, с. 47], планування має бути систематичним процесом. Він має забезпечити узгодження як джерел формування, так і напрямків використання фінансових ресурсів.

Отже, як бачимо з дослідження, у науковців дійсно не сформовано єдиної позиції до визначення сутності поняття фінансового планування. Оскільки визначені характеристики ще не дають повного опису даного поняття, обґрунтуємо додаткові сутнісні характеристики досліджуваного процесу.

Завдяки визначеним цілям відбувається координація всіх підрозділів підприємства через встановлені фінансові нормативи. Тому, доцільно виділити таку сутнісну характеристику, як процес, що виконує функцію координування дій підрозділів підприємства.

На етапі планування керівництво підприємства має можливість звести в одну модель фінансових потоків, на цьому етапі ліквідувати чинники негативних явищ, розробити альтернативи управлінських рішень і обрати до впровадження найефективнішу. Таким чином, керівництво приймає управлінські рішення виважено, вживши заходи раціоналізації фінансових потоків підприємства, що і є однією з важливих сутнісних характеристик даного процесу.

ВИСНОВКИ

На основі визначених сутнісних характеристик фінансового планування, можна сформулювати його визначення. Фінансове планування – це систематичний процес визначення якісних та кількісних характеристик цілей підприємства на основі сучасних досягнень економічної науки, що включають визначення доходів та витрат підприємства, необхідного обсягу фінансових ресурсів та їх ефективного розподілу, що залежить від розміру, форми господарювання, форми власності, поставлених завдань підприємства та параметру часу - у результаті чого виконується функція координації дій підрозділів, раціоналізація фінансових потоків і підвищується ефективності фінансової діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент / Г.Г. Кірейцев, - Житомир: ЖІТІ, 2001. – 440 с.
2. Азаренкова Г.М. Фінанси підприємств. / Г.М. Азаренкова, Т.М. Журавель, Р.М. Михайленко. – К.: 2004. – 244 с.
3. Загородній А.Г. Капітал підприємства: формування та реалізація / А.Г. Загородній, О.Є. Кузьмін, І.Й. Яремко. – Львів: 2011. - 224 с.
4. Чупіс А.В. Оцінка, аналіз, планування фінансового становища підприємства / М.Х. Корецький, О.Л. Кашенко - Суми: Довкілля, 2010. - 404 с.
5. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент / А.М. Поддєрьогін. – М.: 2004 – 576 с.
6. Ковалева А.М. Финансы фирмы: Учебник / А.М. Ковалева, М.Г. Лапуста, Л.Г. Скамай. - 4-е изд., испр. и доп. - (Высшее образование), - Инфра-М: 2009. – 225 с.
7. Бланк І.О. Управління фінансами підприємств. / І.О. Бланк, Г.В. Ситник – К.: КНТЕУ, 2011. – 780 с.
8. Романенко О.Р. Фінанси: Навч.-метод. посібник. — 2. вид., перероб. і доп. / О.Р. Романенко, С.Я. Огородник, М.С. Зязюн, А.А. Славкова — К.: КНЕУ, 2008. — 387с.
9. Опарін В.М., Фінанси підприємства. Навч. посібник./ В.М. Опарін — К.: КНЕУ, 2002. — 240 с.
10. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств. / О.С. Філімоненков, Д.І. Дема — К.: Алерта, 2010. — 496с.
11. Крамаренко Г.О. Фінансовий менеджмент / О.С. Філімоненков, Д.І. Дема - К: 2006. – 232 с.
12. Білик М.Д. Управління фінансами державних підприємств / М.Д. Білик. – К.: Знання, 1999. – 312 с.
13. Семенов Г.А. Фінансове планування і управління на підприємствах. / Г.А. Семенов, В.З. Бугай – К: 2007. – 373 с.

ПЕТРИК

Олена Анатоліївна
auditlena@ukr.net

УДК 657.6

АУДИТ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ
ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

МАРИНІЧ

Ілля Олександрович
14hh@ukr.netESTIMATION OF FIXED ASSETS
VALUE AUDIT

професор, доктор економічних наук, завідувач кафедри аудиту, ДВНЗ "Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана"

кандидат економічних наук, доцент кафедри аудиту ДВНЗ "Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана"

У статті викладено актуальні питання аудиту оцінки вартості основних засобів. Авторами досліджено джерела інформації для аудиту оцінки основних засобів, методи перевірки та етапи аудиторського контролю оцінки та переоцінки основних засобів, визначено перелік типових помилок, що виявляються аудитором.

В статье изложены актуальные вопросы аудита оценки стоимости основных средств. Авторами исследованы источники информации для аудита оценки основных средств, методы проверки и этапы аудиторского контроля оценки и переоценки основных средств, определен перечень типичных ошибок, выявляемых аудитором.

The article reveals the mounting questions of the fixed assets audit valuation. The authors investigated the information sources for fixed assets audit valuation, methods of verification and evaluation stages of the audit control, revaluation of fixed assets. In that time it is determined a list of typical errors identified by the auditor.

Ключові слова: основні засоби, первісна вартість, оцінка, аудит

Ключевые слова: основные средства, первоначальная стоимость, оценка, аудит

Keywords: fixed assets, initial value, evaluation, audit

ВСТУП

Вартість основних засобів та їх амортизація є одними із визначальних факторів формування собівартості продукції. Правильно визначена вартість основних засобів забезпечує оптимізацію виробничих витрат та витрат на відтворення матеріально-технічної бази. Достовірності оцінки вартості основних засобів сприяє дотримання методики ведення їх бухгалтерського обліку та систематичне проведення незалежної аудиторської перевірки. Однак розбіжність підходів до оцінки вартості основних засобів відповідно до міжнародних і національних стандартів обліку, невизначеність певних положень аудиту основних засобів вимагають подальшого дослідження цього питання.

МЕТА РОБОТИ

Проведення дослідження у межах даної статті мало на меті виявлення основних особливостей аудиторської перевірки достовірності оцінки основних засобів в бухгалтерському обліку шляхом визначення джерел аудиторських доказів та елементів аудиторських процедур підтвердження оцінки вартості основних засобів за етапами аудиторського контролю.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою дослідження є загальнонаукові методи пізнання (аналіз, синтез, індукція, дедукція, конкретизація, узагальнення) та інші. Інформаційною базою стали наукові фахові

видання, навчально-методичні праці, законодавчо-нормативні акти, власні публікації авторів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Мета аудиту основних засобів полягає в одержанні належних і достатніх аудиторських доказів про те, що їх облік відповідає законодавчим і нормативним вимогам, а інформація про них у фінансовій і податковій звітності є достовірною в усіх суттєвих аспектах [1].

Одним із найважливіших аспектів аудиторської перевірки основних засобів є перевірка правильності їх оцінки. Проблема оцінки основних засобів – одна з основних у бухгалтерському обліку, а принципи єдиного грошового вимірника та історичної (фактичної) собівартості тобто реальності оцінки основних засобів – є визначальними в організації їх бухгалтерського обліку.

Основні засоби підприємств і організацій незалежно від форм власності відображаються у бухгалтерському обліку і звітності за фактичними витратами на їх придбання, перевезення, встановлення, державну реєстрацію, які становлять їх первісну вартість. До складу основних засобів відносяться: земельні угіддя, будівлі, споруди, машини і обладнання, транспортні засоби, інструменти, виробничий і господарський інвентар, робоча та продуктивна худоба, багаторічні насадження та інші основні засоби.

Аудит первісної вартості основних засобів включає перевірку таких аспектів: правильність

визнання та класифікації основних засобів; правомірність включення витрат до вартості основних засобів; перевірка оцінки основних засобів; визначення собівартості оборотних активів, товарів, готової продукції при зарахуванні їх до складу основних засобів; розкриття інформації про основні засоби у фінансовій звітності; аналіз показників ефективності використання основних засобів.

Інформаційна база для аудиту основних засобів включає:

1. Наказ (рішення) керівника про зарахування на баланс підприємства та введення в експлуатацію придбаних (переведених зі складу запасів) об'єктів за місцем їх експлуатації, із зазначенням мети використання (для виробничих або невиробничих потреб);

2. Первинні документи з обліку основних засобів:

- «Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів» (типова форма № ОЗ-1). Ця форма застосовується підприємствами для оформлення зарахування до складу основних засобів окремих об'єктів, введення їх в експлуатацію, внутрішнього переміщення, а також передачі основних засобів за плату, без оплати і за договорами оренди іншим юридичним або фізичним особам;

- «Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих і модернізованих об'єктів» (типова форма № ОЗ-2), який застосовують при виконанні ремонтних робіт як власними силами підприємства, так і сторонніми організаціями;

- «Інвентарна картка обліку основних засобів» (типова форма № ОЗ-6). Застосовується бухгалтерією підприємства для обліку окремого об'єкта або групи об'єктів основних засобів. Підставою для відображення операцій в інвентарній картці служать записи у всіх наведених вище формах актів.

- «Опис інвентарних карток з обліку основних засобів» (типова форма ОЗ-7) – записи в ній ведуться в розрізі класифікаційних груп (видів) основних засобів.

3. Облікові реєстри синтетичного обліку основних засобів (відомості, журнали, книги).

4. Рахунки Головної книги, що призначені для обліку основних засобів та їх зносу.

5. Документація внутрішнього аудитора щодо контролю основних засобів.

6. Відповіді на запит від постачальників основних засобів або підрядників.

7. Договори, контракти, страхові поліси.

8. Наказ про облікову політику в частині обліку основних засобів.

При вивченні інформаційного забезпечення аудиту формування первісної вартості основних засобів необхідно звернути увагу, що договір на купівлю основних засобів укладається в письмовій формі, а договір на купівлю нерухомості підлягає нотаріальному посвідченню [2].

У договорі купівлі-продажу має бути зафіксовано суттєві умови договору (без наявності таких умов договір вважається недійсним). До таких умов відносяться предмет договору, ціна договору та строк договору. До договору варто також включити

інформацію про якість майна, наявність документів, які підтверджують якість (наприклад, сертифікат відповідності), а також відомості про те, яким ДСТУ або ТУ має відповідати об'єкт основних засобів. Ці умови не є суттєвими, але без них важко ідентифікувати основні засоби.

Якщо об'єкт основних засобів придбано у роздріб (наприклад, комп'ютер), то документ під назвою «договір» не складається. Проте повинні бути письмові документи, які підтверджують фактичне виконання договору та містять усі суттєві умови: чек на оплату, у якому міститься інформація про точне найменування об'єкта та його вартість; гарантійний талон; технічну документацію та інші передбачені законодавством документи до окремих товарів.

Кожне підприємство визначає для себе необхідний перелік первинних документів. До цього переліку можна включити як затвердженні типові форми, так і розроблені підприємством самостійно під умови своєї діяльності, зручні для застосування. У наказі про облікову політику повинно бути зазначено, що первинні документи розроблені самостійно, виходячи зі специфіки діяльності підприємства, з метою забезпечення достовірного обліку основних засобів [3].

Основними методами, які використовуються при аудиті основних засобів, є опитування, фізична перевірка, порівняння, перерахунок, документальна перевірка, вибіркоче дослідження. Оскільки перевірка аудитором обліку основних засобів є процесом досить трудомістким, потребує обробки великої кількості інформації, аудитор може застосовувати вибіркоче дослідження основних засобів при прийнятному рівні аудиторського ризику.

Умовно можна виділити наступні етапи аудиторської перевірки оцінки вартості основних засобів:

1. Визначення наявності усіх заявлених у документах об'єктів основних засобів та достовірність оцінки даних об'єктів обліку. На даному етапі аудитор повинен переконатися у тому, що усі об'єкти віднесені до основних засобів згідно до законодавством та обліковою політикою підприємства. Для цього аудитор порівнює вимоги віднесення об'єктів до основних засобів в Наказі про облікову політику підприємства, керуючись П(С)БО 7 «Основні засоби», з даними інвентарних карток.

2. Перевірка правильності документального оформлення, доцільності і законності придбання, повноти, правильності оцінки і своєчасності оприбуткування основних засобів, які надійшли на підприємство.

3. Перевірка правильності проведення та відображення в обліку переоцінки основних засобів, використовуючи для цього документи, які підтверджують ринкові ціни, розрахунки переоцінки і т.п.

4. Перевірка правильності визначення вартості основних засобів при їх безоплатній передачі.

5. Перевірка обґрунтованості та правильності визначення собівартості оборотних активів, товарів, готової продукції при зарахуванні їх до складу основних засобів;

6. Перевірка операції з ремонту основних засобів. Особливу увагу необхідно приділити тому, які види ремонтів були проведені (поточний чи капітальний), а також перевірити правильність віднесення витрат на ремонт.

7. Перевірка операцій з вибуття основних засобів. Перевірку доцільно починати з перевірки наявності договорів (за умови продажу основних засобів) і актів списання основних засобів (за умови ліквідації основних засобів), а також формальної перевірки усіх обов'язкових реквізитів документів.

8. Аналіз виявлених порушень та оформлення робочих документів аудитора.

Аудитору слід пам'ятати, що відображення подальших витрат у зв'язку з експлуатацією та обслуговуванням основних засобів у бухгалтерському обліку залежить тільки від того, як вони впливають на майбутні економічні вигоди, очікувані від використання об'єкта основних засобів. Витрати, що здійснюються з метою підтримання об'єкта основних засобів у робочому стані та одержання первісно очікуваних майбутніх економічних вигод від його використання, мають включатися до складу витрат того періоду, в якому вони сталися. До таких витрат належать: витрати на ремонт і обслуговування основних засобів. Витрати, пов'язані з поліпшенням об'єкта основних засобів (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що призводять до збільшення майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від їхнього використання, повинні включатися до первісної вартості об'єкта.

Особливу увагу аудитору слід звернути на безоплатну передачу основних засобів. Первісна вартість безплатно отриманого об'єкта основних засобів дорівнює його справедливій вартості на дату отримання з урахуванням витрат, пов'язаних з таким отриманням [4]. Під справедливою вартістю об'єкта основних засобів у загальному випадку розуміється його ринкова вартість, яка далеко не завжди може відповідати вартості об'єкта, зазначеної в акті приймання-передачі. Але якщо об'єкт основних засобів отримано безоплатно за рішенням центральних або місцевих органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування, то його первісною вартістю буде вартість, зазначена в передавальних документах, але за умови її відповідності справедливій ринковій ціні [5].

При дослідженні документів, операцій і записів аудитор може виявити певні порушення вимог П(С)БО 7 «Основні засоби», типовими з яких є:

✓ неправильне формування первісної вартості при придбанні основних засобів, за рахунок включення до первісної вартості основних засобів, повністю або частково придбаних (створених) за рахунок позикового капіталу, витрат на сплату відсотків за користування кредитом;

✓ неправомірне переведення оборотних активів до складу основних засобів;

✓ неправильне визначення собівартості оборотних активів, товарів, готової продукції при зарахуванні їх до складу основних засобів;

✓ не включення різниці між залишковою та справедливою вартістю переданого об'єкта до складу витрат звітного періоду при отриманні основних засобів в обмін на подібні активи;

✓ збільшення вартості основних засобів на суму витрат, що здійснюються для підтримання об'єкта в робочому стані, включення витрат на модернізацію, модифікацію, дообладнання та реконструкцію до складу витрат підприємства;

✓ відсутність документації, що підтверджує факт переоцінки основних засобів;

✓ проведення переоцінки лише одного об'єкта основних засобів з групи.

ВИСНОВКИ

При плануванні та проведенні аудиту оцінки вартості основних засобів аудитору необхідно враховувати та контролювати:

❖ джерела надходження основних засобів на підприємство;

❖ витрати, з яких формується первісна вартість об'єкта основних засобів

❖ правильність нарахування амортизації окремих груп основних засобів;

❖ можливість капіталізації фінансових витрат на створення кваліфікаційних активів відповідно до П(С)БО 31 «Фінансові витрати»;

❖ витрати на ремонт основних засобів;

❖ визначення первісної вартості об'єктів, переведених до основних засобів з оборотних активів, товарів, готової продукції;

❖ обмін подібних об'єктів основних засобів та їх відображення в обліку.

Список використаних джерел

1. Петрик О.А., Савченко В.Я., Свідерський Д.Є. Організація та методика аудиту підприємницької діяльності: Навч. посіб. / За заг. ред. О.А. Петрик.– К.: КНЕУ, 2008. – 472 с.

2. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

3. Наказ Міністерства статистики України від 29.12.1995 р. № 352 «Про затвердження типових форм первинного обліку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_5y/pg_irlwe/index.htm

4. П(С)БО 7 «Основні засоби» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>

5. Положення про порядок передачі об'єктів права державної власності, постанова Кабінету Міністрів України від 21.09.1998 р. №1482. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1482-98>

ЧИСТОКЛЕТОВ

Леонтій Григорович
leon1949@ukr.net

УДК 340.115

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ
В ЮРИДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХCONCEPTUAL FRAMEWORK OF A COMPREHENSIVE APPROACH IN
LEGAL STUDIESкандидат юридичних
наук, доцент

В статті піддано критиці погляд, що комплексний підхід до наукового дослідження обов'язково має полягати в сумісному вивченні одного й того ж об'єкта представниками різних наук. Охарактеризовано методологічні труднощі, що ускладнюють застосування цього підходу в юридичних дослідженнях, та генетично пов'язані з ним спроби вирішувати проблему оновлення методології юриспруденції за допомогою герменевтики, феноменології та антропології.

В статье подвергнуто критике взгляд, что комплексный подход к научному исследованию обязательно должен заключаться в совместном изучении одного и того же объекта представителями разных наук. Охарактеризованы методологические трудности, осложняющие применение этого подхода в юридических исследованиях, и генетически связанные с ним попытки решать проблему обновления методологии юриспруденции с помощью герменевтики, феноменологии и антропологии.

The article criticized the view that an integrated approach to research must be to a joint study of the same subject by the various sciences. Characterized methodological difficulties that complicate the application of this approach to legal research, and genetically related attempts to solve the problem of updating methodologies law using hermeneutics, phenomenology and anthropology.

Ключові слова: комплексний підхід, правознавство, юридичні дослідження, герменевтика, феноменологія, антропологія

Ключевые слова: комплексный подход, правоведение, юридические исследования, герменевтика, феноменология, антропология

Keywords: integrated approach, law, legal studies, hermeneutics, phenomenology, anthropology

ВСТУП

Більше ніж вісімнадцять років тому учасники київської Міжнародної науково-теоретичної конференції «Проблеми методології сучасного правознавства», яка відбувалася в Києві, констатували, що «загальний стан розробки методологічних проблем українського правознавства відстає від сучасних потреб, хвибує відчутними недоліками» [1, с. 151], рекомендували вважати дослідження цих проблем одним з найважливіших завдань юридичної науки в Україні [1, с. 152]. Належить визнати, що в плані реалізації указанного завдання на сьогодні вже зроблено чимало. Та водночас не можна не приєднатися до таких слів М.І. Козюбри: «Зауважуючи помітний прогрес у дослідженні методологічних проблем правознавства, який відбувся у роки української незалежності, разом з тим не можна не помітити, що у цій проблематиці продовжують існувати прогалини, застарілі, спрощені, а часом і просто хибні уявлення [2, с. 22]. Оскільки серед уявлень, що потребують ревізії, є й такі, які стосуються використання комплексного

підходу в правознавстві, тема даної статті видається нам актуальною.

Проблеми використання комплексного підходу в юриспруденції розглянуто в низці праць вітчизняних та зарубіжних авторів. Проте коло розвідок, спеціально присвячених цим проблемам, дуже вузьке. До нього, зокрема, належить монографія [3]. Хоча вона була опублікована 1978 року, сформульовані в ній положення щодо концептуальних засад використання комплексного підходу в юриспруденції продовжують становити значний науковий інтерес. Що стосується сучасних праць, дотичних до обраної нами теми, то з-поміж них, як уважаємо, на найбільшу увагу заслуговує стаття [4].

МЕТА РОБОТИ полягає в уточненні концептуальних засад застосування комплексного підходу в юридичних дослідженнях.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, навчальні посібники, матеріали періодичних видань, ресурси Internet.

У роботі використано комплексний і системний підходи, методи аналізу і синтезу, узагальнення, порівняння та генетичний метод.

РЕЗУЛЬТАТИ

Про стан наукової розробки проблематики комплексного підходу до наукового дослідження в авторефераті докторської дисертації С.Н. Корсакова «Філософська концепція комплексного дослідження людини в творчості І.Т.Фролова», яка була захищена у 2011 р., сказано так: «У сучасній науці комплексний підхід користується великою популярністю.<...> Разом з тим, як правило, сутність комплексного підходу в конкретно-наукових дослідженнях залишається невідрефлексованою. Ми радше маємо справу з вираженою потребою в комплексному вивченні, ніж зі свідомим застосуванням певної методології» [5, с. 3].

Тому не дивує, що часом комплексний підхід ототожнюють із системним, як не дивує й те, що ті науковці, котрі не поділяють цієї позиції, демонструють різнобій у трактуванні змісту комплексного дослідження.

На нашу думку, з-поміж існуючих поглядів на сутність комплексного підходу до наукового дослідження найбільш обґрунтованим є такий: «Комплексний підхід реалізується через принцип взаємної додатковості. <...> Взаємна додатковість реалізується там, де потребами самого дослідження диктується необхідність зорганізувати бачення об'єкта з найрізноманітніших позицій, необхідність поєднання в пізнанні методів різних наук, необхідність синтезу різноаспектного знання, його комплексування» [5, с. 24].

Як бачимо, комплексний підхід до наукового дослідження передбачає міждисциплінарний характер останнього. Через це з'явився погляд, що даний підхід може мати місце лише за сумісного дослідження одного й того ж об'єкта представниками кількох наук. Проте, на нашу думку, мав рацію П.П. Осипов, коли заперечив цей погляд й підтримав точку зору, що комплексний підхід може передбачати й використання компетенції однієї особи в різних областях знання [3]. Дуже добре про таку компетенцію науковця-юриста сказано в «Логічних основах загальної теорії права» В.М. Сиріх: «Учений-юрист повинен самостійно й кваліфіковано розумітися на гносеологічних проблемах пізнання. Наукове дослідження – це не будівництво будинку потоковим методом, коли один зводить стіни, другий ставить віконні рами, третій монтує сантехніку і т. д. Щоб домогтися успіху в науці, юрист зобов'язаний виступати в трьох, а то й чотирьох особах: бути кваліфікованим філософом, чудовим юристом, непоганим економістом або політологом і, можливо, трошки соціологом. Комплексного характеру дії права, його закономірностей пізнати успішно не можна, залишаючись фахівцем в області права й верхоглядом у філософії, економічних і політологічних науках» [6, с. 246]. Отож, маємо підстави вважати, що комплексний підхід до дослідження певної проблематики, приміром пов'язаної зі створенням й функціонуванням

адміністративно-правового забезпечення безпеки діяльності суб'єктів господарювання, націлює на застосування дослідницьких засобів усіх галузей науки, дотичних до даної проблематики, звернення до накопичених у цих галузях наукової інформації та практичного досвіду.

Доводиться констатувати, що впровадження комплексного підходу в практику юридичних досліджень наштовхується на досить сильну протидію. Ось як про це пише Д.А. Керімов: «...навіть чи можна знайти більш численних і активних прихильників "чистоти" своєї галузі наукового знання, ніж в юридичній науці. Наші спроби довести шкідливість, обмеженість такого роду "чистоти", яка явно суперечить сучасним інтегративним процесам у науковому знанні... викликали докори в прагненні розчинити своєрідність юридичної науки шляхом її "соціологізації" й в кінцевому підсумку її повної ліквідації як самостійної галузі права...» [7, с. 548].

Утім, задля справедливості зазначимо, що відмічена Д.А. Керімовим консервативна тенденція в середовищі вчених-юристів виникла не на порожньому місці. Це, зокрема, видно з таких зауважень Н.Н.Тарасова: «У методологічній та юридичній літературі справедливо вказується на нерозривний зв'язок методу й предмета науки... Виходячи з даної посилки допустимо вважати, що, строго кажучи, метод науки як та інструментально-гносеологічна конструкція, яка створює теоретичну модель об'єкта, що піддається систематичному опису, належить тільки даній науці й працює тільки в рамках і нерозривній єдності з її предметом... Якщо вважати таке припущення виправданим, то логічно стверджувати, що метод однієї науки не переноситься в рамки іншої науки. Отже, обґрунтування правомірності використання в юриспруденції методів інших наук стикається з істотною методологічною трудностю. Тому здається допустимим говорити про залучення позитивних даних інших наук, деякого... категоріального апарату, певних дослідницьких операцій і процедур, але не методу науки в системному вигляді. У протилежному разі доведеться вважати, що методи наук, які зазвичай називаються (психологія, соціологія та ін.), сприймаються юриспруденцією так само, як і формальні операції логіки, не залежні від предметного змісту науки. Що неможливо з тих самих підстав нерозривності методу й предметного змісту науки» [8, с. 223 – 224].

Проте Н.Н. Тарасова відмічена ним методологічна трудноість не лякає, оскільки він уважає, що вона «багато в чому знімається за відмови від традиційного ототожнення методу правознавства з конкретними дослідницькими засобами й операціями та уявлення методу юридичної науки як певної системи, проте не конкретних дослідницьких засобів, а їх типів (філософські, метанаукові, правознавства)» [8, с. 224]. Утім, Н.Н. Тарасов визнає, що таке бачення «...ослаблює тезу органічної відповідності предмета і методу науки, проте не дозволяє зняти її повністю, оскільки зміст даної системи як належної конкретній науці, її «конфігурація» неминуче мають істотну дисциплінарну специфіку [8, с. 237–238]. Та разом з тим він цілком слушно, на наш погляд,

зазначає, що, хоча «...строго кажучи, юриспруденція не може використовувати ані метод соціології, ані метод психології...», вона «...може звертатися до окремих дослідницьких засобів... даних наук...» [8, с. 238].

Одним з наслідків передбачуваної комплексним підходом міждисциплінарної міграції методів наукових досліджень можна вважати появу в складі методології юриспруденції таких методів, як, приміром, соціологічний та прогнозний. Той факт, що від цього юридична наука аж ніяк не прогнала, очевидно, сприяв поширенню думки, що й сьогодні головні резерви вдосконалення методології юридичних досліджень слід шукати поза цією наукою, зокрема в таких філософських напрямках, як герменевтика, феноменологія, антропологія. Не заглиблюючись в аналіз даної думки, укажемо на деякі моменти, які спонукають поставитися до неї з обережністю:

1) плідне застосування герменевтики в праві можливе лише на стадії тлумачення його норм [9, с. 435]. У цьому сенсі загалом не викликають особливих заперечень слова О.О. Мережка, що «...сама юридична герменевтика перетворює право на справжню творчість...» [10, с. 162]. Разом з тим видається дискусійним твердження А.В. Васюк, що «...сама герменевтичний підхід до права відповідає гуманітарним і правовим ідеалам сучасності» [11, с. 3];

2) феноменологічна методологія спирається на неюридичне праворозуміння [12; 13, с. 32]. Крім того, передбачаючи звернення до індивідуальної свідомості, вона робить суб'єктивний підхід до предмета визначальним, що суперечить принципам наукового пізнання [12];

3) І.Л. Честнов, який приділив багато уваги питанню про використання юристами методів феноменології та герменевтики, мусив визнати: «Незважаючи на безсумнівну евристичну цінність методів феноменології та герменевтики, необхідно відмітити, що ці методи далекі (можливо, поки що) від того, щоб претендувати на аподиктичність» [14, с. 172];

4) думка І.Л. Честнова, що на роль квінтесенції методології сучасної юриспруденції може претендувати антропологічна науково-дослідна програма [14, с. 172], не враховує уроків історії правової науки. Адже ця наука «знає багаторазові спроби вирішити проблеми правознавства за допомогою якогось одного пізнавального засобу, що закінчувались нічим» [9, с. 438]. Слід взяти до уваги й те, що вже досить переконливо показано таке:

а) «...справді цілісного вчення про людину представники філософської антропології не змогли створити... <...> Але ще меншою мірою на створення цілісної концепції людини здатна юридична антропологія» [15, с. 16];

б) «усі методи антропологічно-правових досліджень... за своєю логічною природою є ніщо інше, як аналіз емпіричних даних про людину як біосоціальної істоти в її правових проявах. Ці... методи, безсумнівню, можуть надати істотну допомогу у виявленні саме соціокультурної

обумовленості права. Однак вони не можуть гарантувати досягнення істинного поняття права...» [15, с. 9–10].

ВИСНОВКИ

Погляд, що комплексний підхід до наукового дослідження обов'язково має полягати в сумісному вивченні одного й того ж об'єкта представниками різних наук, є надуманою. Насправді ж цей підхід може виражатися й у використанні представниками однієї галузі науки дослідницьких засобів усіх тих галузей останньої, які так чи інакше пов'язані із проблематикою, що вивчається, та накопичених у цих галузях наукової інформації та практичного досвіду.

Генетично пов'язані з комплексним підходом сподівання, що ключ до вирішення вкрай актуальної проблеми оновлення методології юридичних досліджень можна знайти поза юриспруденцією, напевно є виправданими.

Список використаних джерел

1. Рекомендації Міжнародної науково-теоретичної конференції «Проблеми методології сучасного правознавства» // Вісник Академії правових наук України. — 1997. — № 1 (8). — С. 150–154.

2. Козюбра М. Методологія правознавства і методологія права: співвідношення понять та їх особливості / М. Козюбра // Право України. — 2014. — № 1. — С. 22 – 32.

3. Комплексное изучение системы воздействия на преступность: (методологические и теоретические основы) / под ред. П.П. Осипова. — Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1978. — Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.su/book_z403_page_6.html.

4. Комплексное изучение системы воздействия на преступность: (методологические и теоретические основы) / под ред. П.П. Осипова. — Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1978. — Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.su/book_z403_page_6.html.

5. Корсаков Сергей Николаевич. Философская концепция комплексного исследования человека в творчестве Т. Фролова : автореф. дис. на соиск. учёной степ. д-ра филос. наук: спец. 09.00.13 «Философская антропология, философия культуры» / Корсаков Сергей Николаевич. — М., 2011. — 45 с. — Режим доступу: <http://cheloveknauka.com/filosofskaya-kontseptsiya-kompleksnogo-issledovaniya-cheloveka-v-tvorchestve-i-t-frolova#ixzz3I5Ps5ifl>.

6. Сырых В.М. Логические основания общей теории права: в 2 т. / В.М. Сырых. — 2-е изд., исправл. и доп. — М.: Юридический Дом «Юстицинформ», 2001. — Т. 1: Элементный состав. — 528 с. — Режим доступу: http://telecomlaw.ru/young_res/logical_basics.pdf.

7. Керимов Д.А. Методология права: (предмет, функции, проблемы философии права) / Д.А. Керимов. — [2-е изд.]. — М.: Аванта+, 2001. — 559 с. — Режим доступу: <http://padabum.com/d.php?id=19823>.

8. Тарасов Н.Н. Методологические проблемы юридической науки / Н.Н. Тарасов. — Екатеринбург: Изд-во Гуманит. ун-та, 2001. — 264 с. — Режим доступу: http://www.juristlib.ru/book_4041.html.

9. Сырых В.М. История и методология юридической науки: учебник / В.М. Сырых. — М.:

Норма: ИНФРА-М, 2012. – 464 с. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/1117681/>.

10. Мережко А.А. Юридическая герменевтика и методология права / А.А. Мережко // Пробл. філос. і права. – 2003. – Том 1. – С. 159 – 162. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8634/36-Merezhko.pdf?sequence=1>.

11. Васюк Анастасия Владимировна. История возникновения и развития юридической герменевтики в России: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / Васюк Анастасия Владимировна. – М., 2011. – 23 с. – Режим доступу: <http://www.garum.ru/doc/nauka/ds2/vasuk.doc>.

12. Малахов В.П. Многообразие методологий современной теории государства и права / В.П. Малахов // История государства и права. – 2010.

– № 6. – Режим доступу: <http://forum.yurclub.ru/index.php?app=downloads&showfile=4619>.

13. Сайфуліна Ю.В. Феноменологічний підхід до розуміння права / Ю.В. Сайфуліна // Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство. – 2011. – Вип. 597. – С. 29–33. – Режим доступу: <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/597/5.pdf>.

14. Честнов И.Л. Постклассическая теория права / И.Л. Честнов. – СПб.: Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2012. – 650 с. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/1435715/>.

15. Пилюгина Наталия Сергеевна. Антропологический метод познания права: теоретико-правовой анализ: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теория права и государства; история учений о праве и государстве» / Пилюгина Наталия Сергеевна. – Краснодар, 2009. – 25 с. – Режим доступу: <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1342669>.

UKRAINIAN ECONOMIC CRISIS: WAYS TO OVERCOME. INTERNATIONAL OPINION

At now, during aggressive military policy of the Russian Federation in relation to Ukraine, the economy of our country is crisis. Which reforms should apply Ukrainian power to stabilization? How to implement them? Let us analyze the opinions of international experts.

According to the publication of fortune are three ways to resolve this issue:

1. Fast cash, steady reform

Western response must be financial aid and expanded trade.

2. Sanctions could work but it will take time

In generally the sanctions on the Russian Federation are ineffective and aggression continues. The creation of "off-ramps" — strategies that allow both parties to step back from confrontation — becomes all the more important.

3. Avoid a private sector bailout

On the surface, debt looks manageable. At just over 40% of GDP, Ukraine's debt is far less than the levels we see in other countries, such as Greece, Portugal, or Italy [1].

Publication Economist also focuses on the foreign debt of Ukraine. About half of its public debt is in foreign currencies: as the hryvnia loses value, Ukraine's debt burden rises. The article identified the following issues as Corruption and poor governance [2].

Continuing to look for problems that led to the economy of Ukraine crisis, we turn to the publication in the edition of the BBC, which clearly allocated the problems and processes that led to their creation.

1. Coffers emptying

According to some estimates, the country's economy shrank by more than 8% last year, driven in part by the loss of revenues from the war-torn Donbass region, where the country's money-making coal and steel industries are based.

2. IMF steps in

A mission from the International Monetary Fund (IMF) arrived in Kiev that to discuss releasing about \$5bn from a \$17bn bailout programme agreed last year. Eventually first tranche in the amount \$5bn has been allocated for the repayment of external debt and replenish the gold reserves.

3. Public discontent

Suffering social sector. On the one hand, business leaders are said to be resisting scrapping subsidies and loopholes that they have long enjoyed - such as the domestic gas price, which is well below the market level [3].

On the other, the population at large is anxious - understandably, given the worsening economic situation - about the likely rise in the cost of living, and social welfare cuts. Dissemination of protests population.

So, identifying the main problems Ukrainian crisis will look for ways out of it.

The paper edition of Forbes stated that: «Both the finance and economy ministries are now under the guidance of highly educated foreigners, and a lot of people, including one of the world's most successful bond managers, expected fairly rapid progress in the implementation of structural reforms» [4].

Thus, we can assume that **the first way** to overcome ukrainian crisis is **GUIDANCE OF HIGHLY EDUCATED FOREIGNER IN THE MAIN MINISTRIES**. This Aivaras Abromavičius, He is Minister of Economy and Trade, and Natalie Ann Jaresko, she heads Ministry of Finance.

The second way to overcome crisis is **COOPERATION WITH THE IMF**. This is also to some extent positive, because now these funds are necessary for the Ukrainian economy. As the edition New York Times: "The International Monetary Fund has agreed to pump \$10 billion into Ukraine's troubled economy over the next year, providing swift assistance as part of a larger four-year bailout. The fund's board on Wednesday approved a loan of \$17.5 billion, with \$5 billion likely by the end of this week and another \$5 billion in coming months, officials said" [5].

The third way is the **SUPPORT OF THE POPULATION AND QUENCH PROTEST MOODS**. According to the expert center Razumkova, Andriy Bychenko, Director of sociological service, many Ukrainians believe they'll be spared the very worst. "You can't say they're looking at this with optimism", - he said, - "but in any case the majority [of the population] doesn't expect a collapse" [6].

Mr. Bychenko, the sociologist, agrees that any overtures aimed at boosting Ukrainians' collective resolve is helpful in the current crisis. So population is ready to take effective reform of government to stabilize the economic situation.

References

1. <http://fortune.com/2014/03/14/how-ukraine-could-overcome-its-crisis/>
2. <http://www.economist.com/blogs/freeexchange/2014/03/ukraine-and-russia>
3. <http://www.bbc.com/news/world-europe-30846185>
4. <http://www.forbes.com/sites/markadomanis/2015/02/05/ukraines-economy-is-at-the-breaking-point/>
5. http://www.nytimes.com/2015/03/12/business/imf-approves-fast-acting-dollar17-5-billion-bailout-for-ukraine.html?ref=topics&_r=0
6. http://www.uceps.org/eng/expert.php?news_id=5524

Viktoriya Zahorska

РОСІЯ ПІСЛЯ ПУТІНА

У період ХХІ століття, геополітичні відносини відіграють одну із важливих ролей у світовому масштабі. За географічним розположенням Росія займає найбільшу територію.

На сьогоднішній день у геополітичному масштабі Росія виступає як держава-агресор. Оскільки за видами міжнародних відносин Росія використовує силовий шлях встановлення свого впливу між державами-сусідами, то світ опинився в незручному становищі за способами та можливостями введення економічних та партнерських відносин. Керівництво державою повністю контролюється інститутом Президентства РФ в особі Володимира Путіна. І чи дійсно все залежить від однієї особи? Що буде після відставки Путіна?

У вівторок, 10 березня 2015 р., у прес центрі УНІАН відбулася прес-конференція на тему «Росія після Путіна. Можливі моделі», авторів даного проекту Бадрака Валентина Володимировича директора Центру досліджень армії, конверсії і роззброєння (ЦДАКР), та керівника Лабораторії аналізу особистості ЦДАКР Дмитра Козлова.

Володимир Бадрак, зазначив, що сьогоднішні проблеми в економічній сфері є запорукою провалу путінської влади. Звернув увагу на такі фактори як: блокада фінансових ресурсів, блокада влади, і що 40% бюджету Росії йде на підкріплення обороноздатності армії та розвиток озброєння, й зазначив, що в близькому оточенні ходять розмови, що не буде чим покрити економічний провал. Відзначив також, що за результатами їх дослідження, підконтрольна Володимиру Путіну система може встояти приблизно півроку і тому він так активно нарощує воєнний потенціал. І за ці півроку він має вирішити питання з Україною.

Блокада соціокультурна для самореалізації.

Констатував, що в їх дослідженні висвітлено 2 виходи:

- Конституційна зміна влади шляхом виборів (у Державну Думу 2016, або вибори Президента 2017 р.).

- Можливість Заходу, консолідованого світу, виступити проти Путіна. (ущільнення санкцій, і можливо силовий шлях).

Керівник Лабораторії аналізу особистості ЦДАКР Дмитро Козлов розповів про результати дослідження:

Зазначив, що у розвитку Росії відбувався вибір розвитку таких сценаріїв як **націоналістичний та ліберальний**. Як відомо, **режим ліберальної диктатури** був встановлений при Президентстві Дмитра Медведєва, – тоді стояла мета налагодження стосунків із Заходом, але дана модель не прижилася, оскільки почалися зародки протестного руху, тому В. Путін обрав модель підтримки націоналізму і очолив дану течію в особі інституту Президентства. Але на даний час при наростанні внутрішньої опозиції, економічної розрухи та невиконанні поставлених перед ним завдань, в тому щоб зробити Росію «імперською» державою, фігуру В.В. Путіна планують прибрати. І також доведеться обирати між ліберальним та націоналістичним сценарієм.

Націоналістичний – це продовження військових дій, силове захоплення території, а **ліберальний** – співпраця із Заходом та згортання силового наступу.

Дослідники вказали, що є два фактори, котрі сприяють подальшій долі Росії це: **російський народ та Західний світ**.

Оскільки **російський народ** не прокинувся і перебуває під дією пропаганди та внутрішньої перемоги Путіна, то на нього не треба сподіватися. Якщо протести і відбуваються, то вони є малочисельними і такими, що не спроможні зробити переворот.

Щодо **Західного світу**, то їм потрібно ще цільніше тиснути санкціями, або ж розглянути інший сценарій, в тому числі й силовий. Адже, на кордонах НАТО Захід готовий до розвитку силового сценарію.

Виділили ще одну класифікацію розвитку подальших дій через два сценарії:

– м'яка капітуляція Заходу;

– м'яка капітуляція Росії.

До першої відноситься програв «Холодної війни» із Росією, Розпад НАТО як воєнно-політичного блоку.

До другої це перемога над режимом Росії, зміна правління та подальший процес встановлення демократії, закінчення силової агресії.

Щодо стабілізації ситуації в Україні дослідники радили нарощувати обороноздатність та шукати шляхи власної енергонезалежності від Росії.

*Прес-реліз із конференції підготувала
кореспондент Загорська Вікторія*